

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse õppetool

Kaisa Kangro

**KODUSE TESTAMENDI TÕLGENDAMINE: PÕHIMÕTTED, VAHENDID JA
ERIREEGLID**

Magistritöö

Juhendaja
Mag iur Urve Liin

Tartu
2015

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Testamendi kui ühepoolse tehingu tõlgendamise põhimõtted ja vahendid.....	7
1.1. Tõlgendamise põhimõtted.....	7
1.1.1. Testeerimisvabadus ja tõlgendamise põhimõtete väljendamine Eesti õiguses.....	7
1.1.2. Testamendi kehtivus tõlgendamise eeldusena	8
1.1.3. Lähtumine üksnes testaatori tahtest	12
1.1.4. Tõlgendamine lähtuvalt sõnade üldlevinud tähendusest	14
1.1.5. Testaatori tegelikust tahtest lähtumine avaldamiseksimuse korral	15
1.1.6. Pärandaja hüpoteetilisest tahtest lähtumine.....	16
1.1.7. Heatahtlik tõlgendamine.....	18
1.2. Tõlgendamise vahendid	19
1.2.1. Tõlgendamise vahendid notari poolt läbiviidavas pärimismenetluses	19
1.2.2. Tõlgendamise vahendid kohtumenetluses	22
2. Pärimisseadusest tulenevad testamendi tõlgendamise erireeglid	26
2.1. Mõiste ja liigid	26
2.2. Soodustatud isikutega seonduvad tõlgendusreeglid	27
2.2.1. Isikute grupi kasuks tehtud korralduse tõlgendamine	27
2.2.2. Pärija alaneja sugulase tõlgendamine pärijaks	28
2.2.3. Abikaasa tõlgendamine pärijaks ja vastupidi	30
2.3. Tingimuslike korralduste tõlgendamine	32
2.3.1. Edasilükkava tingimusega korralduse tõlgendamine	32
2.3.2. Äramuutva tingimusega korralduse tõlgendamine	34
3. Üksikute surma puhuks tehtavate korralduste tõlgendamise erireeglid	37
3.1. Pärija nimetamine	37
3.1.1. Pärija kui pärandaja üldõigusjärglase nimetamine	37
3.1.2. Asepärija nimetamise korraldus	39
3.1.3. Järelpärija nimetamise korraldus	42
3.2. Annaku määramise korraldus	42
3.3. Sihtkäsundi määramise korraldus	47
3.4. Sihtmäärangu määramine.....	50
Kokkuvõte	52
Resümees	59
Abstract.....	59

Kasutatud kirjandus	66
Kasutatud normatiivmaterjal	68
Kasutatud kohtulahendid	68
Muud allikad.....	69

Sissejuhatus

Testamendi tõlgendamine on testamendijärgse pärimise korral pärimismenetluse oluliseks osaks. Anglo-Ameerika pärimisõiguses on palju tsiteeritud väidet: „Sõna ei ole kristall - läbipaistev ja muutumatu. Sõna - see on elava mõtte pealmine nahakiht, mis võib suuresti varieeruda värvi ja sisu poolest vastavalt situatsioonile, asjaoludele ja ajale, millal seda kasutatakse“.¹

Eelnevalt mainitud väitega üritatakse edasi anda mõtet, mille kohaselt võib testamendis esineda korraldusi, millele võib vastata mitu erinevat tõlgendamisvõimalust. Üldtunnustatud *Favor testamenti* põhimõtte kohaselt tuleb juhul kui testamendi mõnda korraldust saab tõlgendada mitut moodi ja puudub alus neist ühe eelistamiseks, eelistada tõlgendust, mille kohaselt jääb testament kehtima võimalikult suures ulatuses.²

Eesti Vabariigis on pärimismenetluse läbiviimine, s.h testamendi tõlgendamine, notarite ülesandeks. Notar kui erapooletu ja sõltumatu ametiisik, õigusvahemees ja õiguskindluse tagaja, peab testamendijärgse pärimise korral tegema kõik võimaliku, et täidetud saaks lahkunu viimne tahe. Tõlgendamine pole pelgalt notari sisetundest lähtuv tegevus. Tõlgendamisel tuleb rakendada lisaks ülalnimetatud *favor testamenti* põhimõttele ka teisi olulisi põhimõtteid, vahendeid ja erireegleid.

Kuna hetkel kehtiv pärimisseadus³ (edaspidi ka PärS või PärS 2008) sisaldab vaid üht üldnormi, mille kohaselt testamendi tõlgendamisel lähtutakse testaatori tegelikust tahtest (PärS 2008 § 28), peab käesoleva magistritöö autor vajalikuks uurida, kas Eesti pärimisõigus sisaldab piisavat regulatsiooni koduste testamentide tõlgendamiseks. Autori eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, milliseid põhimõtteid, vahendeid ja testamendi tõlgendamise erireegleid peaksid notarid rakendama koduste testamentide tõlgendamisel ning millised probleemid sellega kaasnevad. Samuti püüab magistritöö autor leida vastuse küsimusele, kas õiguslik regulatsioon nende põhimõtete, vahendite ja erireeglite rakendamiseks on piisav selgitamiseks välja testaatori tegelik tahe.

Magistritöö esimese peatüki esimeses osas analüüsib autor testamendi kui ühepoolse tahteavalduse tõlgendamise ülpõhimõtete väljendumist Eesti pärimisõiguses ning uurib,

¹ R. L. Mennell. *Wills and trusts in a nutshell*. 9th reprint. West publishing Company. St. Paul, Minnesota 1992, lk 173.

² K. G. Creid, M. J. Dewall, R. Zimmermann. *Comparative succession Law: Volume I: Testamentary formalities*. Oxford University Press, 2011, lk 273.

³ Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52 ... RT I, 29.06.2014, 10.

milliseid tõlgendamisprobleeme tekitab üldpõhimõtete rakendamine ka Inglise ja Saksa pärimisõiguses.

Tõlgendamise vahendeid käsitavas osas analüüsib autor pärimismenetluses ja kohtumenetluses kasutatavate tõlgendusvahendite erinevusi ja problemaatikat, kuna autor leiab, et Eesti õiguses puudub regulatsioon tõendite kogumiseks ja kasutamiseks pärimismenetluses. Selles osas võrdleb autor Eesti õiguses rakendatavaid tõlgendusvahendeid (notari poolt läbiviidavas pärimismenetluses ja kohtumenetluses) Inglise ja Saksa pärimisõiguses rakendatavate tõlgendusvahenditega. Esimeses peatükis tuginetakse peamiselt H. Brox, A. Borkowski, J. Kerrigan seisukohtadele, uuele ja vanale pärimisseadusele⁴ (edaspidi ka PärS 1996), tsiviilseadustiku üldosa seadusele⁵ (edaspidi ka TsÜS) ning Saksa Tsiviilseadustikus (Bürgerliches Gesetzbuch⁶, edaspidi BGB) sätestatule.

Teises peatükis liigub autor pärimisseaduses kehtestatud tõlgendamise erireeglite juurde, mis puudutavad kõiki surma puhuks tehtavaid korraldusi. Tegemist on reeglitega, mida rakendatakse juhul kui üldpõhimõtetele tuginedes pole võimalik pärandaja tahet kindlaks teha. Eesmärgiks on uurida probleeme, mis tekivad eelnimetatud tõlgendusreeglite rakendamisel. Autor peab vajalikuks uurida, millistest reeglitest lähtutakse kõigis võrreldavates õiguskordades kui pärija sureb enne testaatorit ning testamendiga pole pärandi osad kindlaks määratud või milliseid tingimuslikke korraldusi loetakse võrreldavates süsteemides heade kommetega vastuolus olevaks ja kuidas peaks selliseid korraldusi hindama. Teine peatükk on jaotatud kaheks: 1) reeglid soodustatud isikute määramiseks, mille alla kuuluvad isikud nagu abikaasa, alanejad sugulased ja isikute grupid; 2) reeglid tingimustega korralduste kohta, mille alla kuuluvad edasilükkava ja äramuutva tingimusega korraldused. Teises peatükis tugineb autor peamiselt H. Brox, D. R. Macdonald, F. McCarthy, U. Liin, I. Mahhov, ja E. Silvet seisukohtadele. Õigusaktidest tuginetakse peamiselt hetkel kehtivale pärimisseaduse redaktsioonile ja BGB's sätestatule.

Kolmandas peatükis liigutakse edasi erireeglite juurde, mis puudutavad konkreetseid surma puhuks tehtavaid korraldusi (nt sihtkäsundi määramine). Autor analüüsib selles peatükis sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamise kriteeriume, kuna nende kahe korralduse eristamine tekitab praktikas probleeme ning tegemist on vähe uuritud teemaga. Samuti on autori eesmärgiks uurida, kas pärija ja annakusaaja eristamine tekitab Inglise õiguses samasuguseid probleeme nagu Saksa ja Eesti pärimisõiguses. Kolmandas peatükis tugineb

⁴ Pärimisseadus. - RT I 1996, 38, 752 ... RT I 2008, 7, 52.

⁵ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014,103

⁶ Bürgerliches Gesetzbuch. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p7803 (21.04.2015).

autor peamiselt H. Brox, D. R. Macdonald, A. Burrows, U. Liin, E. Silvet, I. Mahhov ja T. Mikk seisukohtadele. Õiguskatidest tuginetakse peamiselt kehtivale pärimisseaduse redaktsioonile ja BGB's sätestatule.

Magistritöö keskendub peamiselt koduse testamendi tõlgendamisele, kuna üldjuhul on koduse testamendi puhul tegu professionaalse abita koostatud viimse tahte avaldusega. Teine on olukord notariaalsete testamentidega, sest nende puhul peaks notar testaatori tahte võimalikult täpselt ning üheselt mõistetavalt kirja panema. Suur osa töös käsitletust kehtib ka notariaalsete testamentide puhul ja seetõttu on see töö kasulik ka notaritele võimalike tõlgendusprobleemide ettenägemiseks.

Magistritöös kasutab autor võrdlevat uurimismeetodit ehk kahe või enama riigi õiguslike regulatsioonide probleemikeskset võrdlust. Võrreldavateks riikideks on autor valinud Eesti, Saksa ja Inglise (töös nimetatud ka Anglo-Ameerika) pärimisõiguse. Vähemal määral on autor käsitletud ka Šoti ja Ameerika Ühendriikide (Inglise õigusega sarnaste probleemide puhul) ja Läti pärimisõigust. Autor on valinud Saksa õiguse, kuna Eesti pärimisõiguse regulatsioon on enamasti ülevõetud sakslastelt ja seetõttu on võimalik võrrelda, kas Eesti ja Saksa õiguses tekivad koduste testamentide tõlgendamisel sarnased probleemid ja probleemilahendused. Inglise õiguse on autor valinud seetõttu, et tegemist on teise õigussüsteemi kuuluva riigiga. Autor leiab, et erinevate süsteemide võrdlus on abiks tõlgendusprobleemide võimalike tekkepõhjuste analüüsimisel ja ennetamisel.

Tegemist on teoreetilise uurimusega ning kõik magistritöös toodud näited käivad koduste testamentide kohta, v.a kui on öeldud vastupidist.

1. Testamendi kui ühepoolse tehingu tõlgendamise põhimõtted ja vahendid

1.1. Tõlgendamise põhimõtted

1.1.1. Testeerimisvabadus ja tõlgendamise põhimõtete väljendumine Eesti õiguses

Testament on ühepoolne tehing, millega isik saab teha korraldusi oma vara kohta surma puhuks. Eesti Vabariigi Põhiseaduse⁷ (edaspidi PS) §-s 32 sätestatud omandi puutumatus ja vaba käsutamise põhimõte on alusnormiks testeerimisvabadusele.

U. Liin on avaldanud seisukohta, et pärimisseaduse reformi kõige olulisem tulemus on testeerimisvabaduse laiendamine. Näiteks tunnustas Eesti NSV Tsiviilkoodeks⁸ vaid notariaalset testamenti, aga nüüd on meil võimalik teha ka koduseid testamente.⁹

Testeerimisvabaduse vastu räägib minimalistlikkuse teooria, mille kohaselt peaksid testamendi sisu puudutavad reeglid olema võimalikult piiratud, sest see vähendaks probleeme, testamendi tõlgendamise ja täidetavusega.¹⁰

Minimalistlikkuse teooria pooldajad on vähemuses võrreldes ulatusliku testeerimisvabaduse pooldajatega. Seega seni, kuni domineerib lai testeerimisvabadus, on olulisel kohal tõlgendamise põhimõtted ja reeglid.

Eesti õiguses on tehingute tõlgendamise üldised põhimõtted kirja pandud tsiviilseadustiku üldosa seadusesse. Saksa õiguses sisalduvad need põhimõtted BGB üldosas ja Anglo-Ameerika õigussüsteemiga riikides on need põhimõtted tuletatavad kohtupraktikast.

Tsiviilseadustiku üldosas sätestatud tehingu tõlgendamise üldpõhimõtted kehtivad peale pärimisseaduse ka teiste tsiviilseaduste suhtes, nagu näiteks perekonnaseadus (edaspidi PKS)¹¹, asjaõigusseadus¹² jne. Kui eriseadus sätestab tõlgendamiseks erinormi, siis TsÜS-is

⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

⁸ Eesti NSV Tsiviilkoodeks. - RT 1964, 25, 115 ... RT I, 16.04.2014, 33.

⁹ U. Liin. Pärimisõiguse põhimõtetest. – Juridica 1999/III, lk 143.

¹⁰ Scalise Jr., Ronald J. Public policy and anti-social testator's. Cardozo Law Review. Mar 2011, Vol. 32 Issue 4, lk 1319-1320. Arvutivõrgus:

<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=d29e8960-5b55-4052-8286-00173abd355c%40sessionmgr4005&hid=4114> (19.02.2015).

¹¹ Perekonnaseadus. - RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 29.06.2014, 104.

¹² Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 08.07.2014, 7.

sätetatud üldpõhimõtteid ei kohaldata. PärS 2008 § 28 ei sätesta tõlgendamise kohta erinorme, vaid sätestab ühe üldnormi: „Testamendi tõlgendamisel lähtutakse testaatori tegelikust tahtest“, mis sisuliselt kordab TsÜS § 75 lg 2 lauses 1 öeldut.

Vastupidiselt PärS 2008'le sätestas vana PärS 1996 § 27 selgesõnaliselt neli põhimõtet, mida tõlgendamisel järgima peab. Nendeks põhimõteteks olid: 1) Testamendi tõlgendamisel lähtutakse selles kasutatud sõnade üldlevinud tähendusest, kui testaator ei ole neile andnud teist tähendust; 2) Testamendis leiduvate segaste, kahemõtteliste või oskamatult sõnastatud väljendite tõlgendamisel arvestatakse testaatori kirjalikke või teistele isikutele antud selgitusi; 3) Kui testamendi mõnda korraldust saab tõlgendada mitut moodi ning ei ole alust neist ühte eelistada, eelistatakse tõlgendust, mille kohaselt testament jääb kehtima võimalikult suures ulatuses; 4) Arusaamatu korraldus loetakse olematuks.

Olenemata sellest, et hetkel kehtiv pärimisseadus tõlgendamise põhimõtteid ei sätesta on vanas pärimisseaduses sätestatud tõlgendamise põhimõtete järgimine endiselt oluline. Osaliselt on vanas pärimisseaduses sätestatud põhimõtted olemas TsÜS-s, kuid mitte kõik põhimõtted. See tähendab, et osad testamendi tõlgendamise põhimõtted ei esine Eesti pärimisõiguses kirjapandud kujul.

Tuginedes uuele ja vanale pärimisseadusele ja tsiviilseadustiku üldosas sätestatud tehingu tõlgendamise üldistele põhimõtetele, Saksa ja Inglise pärimisõigusele, leiab käesoleva magistritöö autor, et koduse testamendi tõlgendamisel tuleb arvestada viie olulise põhimõttega, mida käsitatakse punktides 1.1.3. – 1.1.7.

1.1.2. Testamendi kehtivus tõlgendamise eeldusena

Tõlgendamise eeldusena on vajalik kehtiva testamendi olemasolu. Tegemist pole tahteavalduse sisu väljaselgitava reegluga, vaid reegluga, mis annab vastuse küsimusele, kas tõlgendamisel on üldse mõtet. Juhul kui testament pole kehtiv teatud vormireeglite järgimata jätmise tõttu, puudub vajadus anda hinnang testamendi sisule.¹³

Testamendi puhul on tegu kindlale isikule suunamata tahteavaldusega, sest testament on ühepoolne tehing. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse kommenteeritud väljaande kohaselt muutub TsÜS § 69 lg 1 ls 2 kohaselt kindlale isikule suunamata tahteavaldus (s.h testament) kehtivaks tahte väljendamisega. Seega langevad tahteavalduse tegemine ja jõustumine kokku

¹³ H. Brox. Pärimisõigus. 19. ümbertöötatud trükk. Tallinn: Juura, 2003, vnr 200.

ja tahteavaldus muutub kehtivaks alates selle tegemisest¹⁴, s.t, et testament muutub kehtivaks alates tegemisest.

Koduste testamentide puhul on aga probleemiks see, et nende kehtivuse aeg on kõigest kuus kuud (PärS § 25 lg 1). See tähendab, et tahteavaldus on tehtud kehtivalt, kuid kuue kuu möödumisel muutub tahteavaldus kehtetuks. Lühikese kehtivusaja tõttu tuleb igal juhul kindlaks teha testaatori surma kuupäev. Kui testaator kuue kuu möödumisel testamendi tegemisest elas on testament kehtetu.

K. Sein kirjutab tsiviilseadustiku üldosa kommenteeritud väljaandes, et kehtivuse hindamisel on vajalik lähtuda ka vorminõudest. Testament on kehtiv vaid juhul kui see on tehtud nõutavas vormis. PärS § 20 lg 3 näeb ette kaks koduse testamendi alaliiki: tunnistajate juuresolekul allakirjutatud testament ja omakäeline testament. Kodustele testamentidele on seadus sätestanud kirjaliku vormi (PärS § 20 lg 1 ja 3). TsÜS § 78 lg 1 kohaselt peab tehingudokument olema tehingu teinud isikute poolt omakäeliselt allkirjastatud, kui seadus on sätestanud kirjaliku vormi. Kirjaliku vorminõude eesmärgiks on kaitsta isikuid liigse kiirustamise eest tehingu tegemisel (hoiatusfunktsioon), aga ka tehingu teinud isikute või kolmandate isikute huvi tehingu sisu selguse ja tõendamise lihtsustamise osas (tõendamisfunktsioon).¹⁵

K. Sein märgib veel, et PärS § 23 lg 1 ja 24 lg 1 kohaselt peab kodune testament olema omakäeliselt allkirjastatud. Omakäelise testamendi puhul kehtib erinormina TsÜS ees PärS § 24 lg 1, mille kohaselt tuleb kodune testament algusest lõpuni kirjutada oma käega ja märkida ära testamendi tegemise kuupäev ja aasta.¹⁶

Juhul kui kodustele testamentidele sätestatud vorminõudeid eiratakse on testament tühine (TsÜS § 83 ls 1). Riigikohus on 06.10.2005.a. otsuses avaldanud seisukohta, mille järgi on PärS 1996 § 23 lg-s 2 sätestatud nõue, et testaator ise teataks tunnistajatele, et nad on kutsutud tunnistajateks testamendi tegemise juurde ja et testament sisaldab testaatori viimset tahet, testamendi tegemise oluliseks vorminõudeks, mille järgimata jätmine toob kaasa testamendi tühisuse.¹⁷

PärS 1996 § 23 lg-s 2 sätestatud ja Riigikohtu poolt öeldut sisaldab ka PärS 2008. Tunnistajatele peab testaator teatama, et nad on kutsutud tunnistajateks testamendi tegemise

¹⁴ P. Varul. TsÜSK § 69/3.1.2. – P. Varul., I. Kull jt. (koost.). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

¹⁵ K. Sein. TsÜSK. § 78/3.1.

¹⁶ K. Sein. TsÜSK § 78/3.2.

¹⁷ RKTko 3-2-1-87-05, p 12-13.

juurde ning et testament sisaldab tema viimset tahet. Ei ole nõutav, et tunnistajad teaksid testamendi sisu (PärS § 23 lg 2).

TsÜS § 77 lg 3 ls 1 sätestab, et seadusega ettenähtud vormis tehtud tehingut saab muuta üksnes samas vormis, milles tehing on tehtud, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. PärS § 88 lg 2 sätestab aga erandi, mille kohaselt notariaalselt tõestatud testamendi võib tühistada koduse testamendiga. Seega TsÜS-is kehtestatud üldine vorminõue testamendi kui ühepoolse tehingu muutmise puhul, ei kehti.

Sellist vorminõude eiramise erandit sisaldab ka võlaõigusseadus¹⁸ (edaspidi ka VÕS) § 188 lg 1. VÕS § 188 lg 1 kohaselt taganeb lepingupool lepingust taganemisavalduse tegemisega teisele poolele. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt VÕS § 188 lg 1 taganemisavaldusele vorminõuet ette ei näe, s.t, et taganemisavaldus võib sõltumata lepingu vormist olla tehtud isegi suulises vormis.¹⁹

Lisaks vorminõuetele on kehtiva testamendi eelduseks ka isiku piisav teovõime ja vanus. Piiratud teovõimega isiku poolt seadusliku esindaja eelneva nõusolekuta tehtud ühepoolne tehing on tühine (TsÜS § 10). Vähemalt 15 aasta vanune alaealine võib teha testamendi notariaalselt tõestatud vormis. Alaealine ei vaja testamendi tegemiseks oma seadusliku esindaja nõusolekut (PärS 2008 § 27). Seejuures on oluline märkida, et alla 15-aastase kodune testament on kehtetu.

Ingise pärimisõiguse kohaselt võivad testamenti teha kõik isikud, kes on üle 18 aasta vanad ja teovõimelised. Sarnaselt Eesti kehtiva õigusega ei tunnista Inglise õigus suulisi testamente (v.a üksikud olukorrad, nt sõdurid sõja ajal).²⁰

Vormilisest küljest peab testament olema testaatori poolt allkirjastatud ja isik peab väljendama tahet, mille kohaselt muudab testamendi oma allkirjaga siduvaks. Testamendile võib alla kirjutada ka keegi teine, kuid testaator peab allakirjutamise juures viibima. Testaatori allkirja peavad tunnistama kaks isikut samal ajal. Tunnistajad peavad samuti testamendile alla kirjutama. Inglise õiguses puuduvad testamendi kehtivusele ajalised piirangud, erinevalt Eesti kodustest testamentidest.²¹

¹⁸ Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.04.2014, 13.

¹⁹ M. Käerdi. VÕSK § 188/4.2. – P. Varul., I. Kull jt. (koost.). Võlaõigusseadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.

²⁰ Requirements of a valid will. Arvutivõrgus: <http://www.probaters.com/probate-explained/what-is-probate/requirements-of-a-valid-will/> (28.04.2015).

²¹ Requirements of a valid will (viide 20).

Eesti õiguse kohaselt kaotab varem tehtud testament hilisema testamendi või pärimislepinguga kehtivuse niivõrd, kuivõrd ta on hilisema testamendi või pärimislepinguga vastuolus (PärS 2008 lg 4).

Inglise õiguses lähtutakse sisuliselt samast põhimõttest, mille kohaselt hilisema testamendiga tehtud korraldused tühistavad varasemad niivõrd kui esineb korralduste vahel vastuolu. A. Borkowski on toonud näite, kus testaator teeb oma vara kohta korralduse: „Minu vara jagada minu venna - Walter Jeffery, tema naise ja nende tütre vahel“. Testaator suri, aga pärijatel oli 5 tütart (kõik olid elus kui testament tehti). Testaatoril oli aga lähedane suhe ühe tütre - Pheobega. Samuti oli testaator teinud varasema testamendi Walteri ja Phoebe kasuks (aga see tühistati hilisemaga). Kohus leidis, et kuigi hilisema testamendiga tühistati varasem, millega Phoebe oli nimetatud pärijaks, võis varasemat testamenti kasutada tõlgendusvahendina, et mõista, et Phoebe oli ka uue testamendiga määratud pärija.²²

Samas ei pruugi alati esineda korralduste vastuolu kahe testamendi vahel, vaid korraldus võib olla tühine, kuna selle täitmine võib osutuda õiguslikult võimatuks. PärS § 1996 §27 lg 4 sätestas reegli, mille kohaselt arusaamatu korraldus loetakse olematuks. Riigikohus on 08.02.2006. a lahendis kaalunud korralduse PärS 1996 27 lg 4 kohaldumist: „Arvestades asjaolu, et M. M-le kuulus testamendi tegemise ajal ½ mõttelist osa hoonest ja maa tagastamise nõudeõigusest, on ilmne, et juba testamendi tegemise ajal ei olnud neid võimalik pärandada testaatori määratud viisil reaalsadana, samuti TsÜS-s väljendatud kinnisasja terviklikkuse põhimõttest, ei ole seda võimalik teha kinnisasja puhul. Kuna testamendis nimetatud vara pärimine reaalsadana ei ole võimalik, ei saa M. M korraldusi lugeda ka annakuks PärS § 54 järgi. Sellest lähtuvalt tuleb asja uuel lahendamisel kaaluda PärS § 27 lg 4 ja § 38 lg 1 kohaldamist, mis annab aluse lugeda testamendis antud korraldused konkreetsete asjaolude suhtes olematuks ja lugeda testamendis nimetatud pärijate pärandiosad võrdseks.“²³

Kehtiv testament on võrreldavates õiguskordades tõlgendamise eelduseks. Testamendi kehtivuse eeldused on aga süsteemiti erinevad. Näiteks kehtivad Eesti kodused testamendid kuus kuud, kuid Inglise õigus testamendi kehtivusajale piiranguid ei sea. Inglise õiguses ei tehta vahet ka professionaali abiga koostatud testamendil (Eestis notariaalne testament) ja kodusel testamendil. Inglise õiguses võib testamendi tegemisel kasutada juristi abi, kuid see ei muuda testamendi kehtivuse eelduseid nõrgemaks nagu näiteks Eestis, kus notariaalselt koostatud testamendi kehtivusaeg ei ole piiratud. Nii Inglise kui Eesti õiguses on võimalik hilisema testamendiga tühistada varasemas testamendis tehtud korraldused.

²² A. Borkowski. Textbook on succession. Blackstone Press limited. London 1997, lk 193.

²³ RKTko 3-2-1-121-05, p 41.

1.1.3. Lähtumine üksnes testaatori tahtest

E. Silvet on 1996.a. jõustunud pärimisseaduse eelnõu kohta kirjutatud artiklis märkinud, et testament läheb täitmisele siis, kui testaatorit elavate hulgas enam ei ole. Viimne tahe on testamendis sõnastatud nii nagu testaator ja tema nõuandjad mõistsid ja oskasid, kuna testamenti saab teha ka ilma juristi osavõtuta (kodused testamendid).²⁴

H. Brox on väljendanud põhimõtet, mille kohaselt ei tohi tõlgendamisel lähtuda pärija, annakusaaja või muu soodustatud isiku huvidest. Testamendi puhul vajab kaitset tahteavalduse tegija ehk testaator, mitte testamendiga soodustatud isik.²⁵

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse kommentaaride kohaselt on testamendi puhul tegu kindlale isikule suunamata tahteavaldusega, mis ei vaja vastuvõtmist. Tahteavaldusel ei ole kindlat adressaati, seetõttu puudub ka vahetu isik, kelle huve peaks kaitsma. Kuna puudub kaitsmisväärne teise isiku tahe või arusaamine tahteavalduse sisust, sätestab TsÜS § 75 lg 2 ls 1 tahtest lähtuva tõlgendamisreegli, mille kohaselt tuleb kindlale isikule suunamata tahteavaldust tõlgendada üksnes tahteavalduse tegija tegelikule tahtele vastavalt.²⁶

A. Borkowski on seda põhimõtet nimetanud *armchair principle* ehk tugitooli printsiip. Selle printsiibi kohaselt kõik, mida tõlgendamisel teha saab, on asetada ennast nii hästi kui võimalik testaatori positsioonile ja teha märkmeid asjaoludest ja faktidest, mis olid temale sel ajal teada ja selle põhjal teha otsus viimse tahte kohta.²⁷

A. Borkowski märgib veel, et ajalooliselt on Anglo-Ameerika õiguses tõlgendamise puhul nähtud kaht lähenemisteed: laiaulatuslik ja kitsas lähenemine. Lainyaulatusliku lähenemise puhul on kõige keskmeks pärandaja huvid. Lainyaulatuslikku lähenemist tõlgendamisele iseloomustatakse kui ulatuslikku protsessi testaatori tegeliku tahte väljaselgitamiseks. Lainyaulatusliku tõlgendamise puhul on vähem kinnipidamist rangetest ja formaalsetest tõlgendamisreeglitest, näiteks lähtumine sõnade grammatilisest tähendusest. Lainyaulatuslik lähenemine on kantud ideest saavutada mõistlik ja testaatori tahtele vastav tõlgendamistulemus, lähtudes iga pärimisasja spetsiifikast, seda isegi juhul kui kohtupraktika ütleb teisiti.²⁸

²⁴ E. Silvet. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. – *Juridica*, 1995/VII, lk 287.

²⁵ H. Brox, vnr 198.

²⁶ I. Kull. TsÜSK § 75/3.2.3.

²⁷ A. Borkowski, lk 164.

²⁸ A. Borkowski, lk 163.

Testamenti tõlgendav kohus peab kindlaks tegema, mida testaator soovis öelda, juhindudes nii testamendis sätestatud kui ka teistest asjakohastest asjaoludest, kaasa arvatud testaatori vanus ja haridus. Samuti tuleb arvestada testaatori suhteid soodustatud isikutega, (näiteks sõprus või sugulus), kuid mitte teha otsust soodustatud isikute huvidest lähtuvalt. Tuleb arvestada ka testamendis nimetatud teiste soodustatud isikutega. Kaaludes kõiki neid asjaolusid, peab kohus võtma vastu otsuse, mis kõige tõenäolisemalt vastab testaatori, mitte kellegi teise tahtele.²⁹

Seevastu kitsa lähenemistee pidepunktiks on õiguskindluse tagamine ning formaalsetest nõuetest suurem kinnipidamine. Kitsa lähenemise puhul võetakse valdavalt arvesse sõnade tavapärast tähendust. Ettevaatlik on suhtumine tõenditesse, mis peaksid kinnitama testaatori tegelikku tahtet. Kitsas lähenemine on kantud järjekindluse ja terviklikkuse ideest, et kohtud rakendaks erinevate testamentide tõlgendamisel ühesuguseid reegleid ja põhimõtteid. Selline lähenemine püüdleb õiguskindluse ja selguse poole varalistes asjades, kuid tahaplaanile jääb testaatori tegelik huvi ja tahe.³⁰

Lisaks eelnevale märgib A. Borkowski veel, et Inglise kantseleikohtud kuninganna Victoria ajastul olid läbi imbunud põhjalikust ja pikast tõlgendamise traditsioonist. Jäiga pretsedendi doktriini järgimisega võeti testamendi tõlgendamisel pigem konservatiivne vaade. Aeg-ajalt võis tunduda, et kohtunikud on unustanud testaatori tahtest lähtuva tõlgendamise, isegi kui tegemist oli suhteliselt selge tahtväljendusega. A. Borkowski toob näite, kus testaator teeb testamendis korralduse, millega jätab vennale: „kogu oma raha“. Testaatori vara sisaldas võlakirju ja väikese summa sularaha. Kohus leidis, et pärand hõlmab ainult sularaha, kuigi testaatori tahe oli jätta vennale nii sularaha kui ka võlakirjad (mis olid rahaks vahetatavad).³¹

A. Borkowski toodud näide kohtu eksimusest ei ole võimatu ka Eesti pärimis- või kohtumenetluses. Eriti võib selline eksimus tekkida koduste testamentide tõlgendamisel, kuna kodused testamendid on sageli koostatud ilma professionaalse abita ning testaator ei aima, et üldistava ja napi sõnastusega korralduse puhul võib tegemist olla korraldusega, mis jätab laia tõlgendamisruumi.

Üksnes testaatori tegelikust tahtest lähtumine on testamendi tõlgendamise põhimõte, mida tunnustatakse kõigis võrrelavates õiguskordades. Kokkuvõtvalt on selle põhimõtte sisuks jätta kõrvale teiste pärimisasjaga seotud isikute huvid ning vajalik on, et tõlgendaja paneks ennast

²⁹ A. Borkowski, lk 163.

³⁰ A. Borkowski, lk 162-163.

³¹ A. Borkowski, lk 162-163.

testaatori olukorda testamendi tegemise hetkel. Selle põhimõtte puhul ei ole koduste ja notariaalsete testamentide eristamine oluline.

1.1.4. Tõlgendamine lähtuvalt sõnade üldlevinud tähendusest

Testamendi tõlgendamisel tuleb lähtuda selles kasutatud sõnade üldlevinud tähendusest kui testaator ei ole neile andnud teist tähendust. Sõna-sõnalt sätestas selle põhimõtte PärS 1996 § 27 lg 1, kuid seda põhimõtet ei sätesta PärS 2008 ega tsiviilseadustiku üldosa.

Kodustes testamentides nimetavad pärimisõigust mittetundvad isikud annakusaajaid sageli pärijateks. Sõna „pärija“ tähendab argikeeles isikut, kellele testaator on jätnud midagi oma varast. Üldiselt ei tee testaatorid vahet, et pärija ja annakusaaja erinevuseks on erinev õigusjärglus. Seega kui testaatori sooviks oli isikule määrata üksik hüve, tuleks korraldust tõlgendada annaku määramisena, isegi kui pärandaja kasutas korralduses terminit „pärija“. Samas pole pelgalt üksiku eseme määramine ainus kriteerium annakusaaja ja pärija eristamisel, kuid seda teemat käsitatakse täpsemalt punktides 3.1. ja 3.2.

Inglise pärimisõiguses järgitakse samuti sõnade tavapärasest tähendusest lähtumise põhimõtet. J. Kerrigan on seisukohal, et sõnade tavapärase tähenduse mõistmine tähendab sõnade mõistmist argikeeles ja rõhutab, et eriti tähelepanelik tuleb olla koduste testamentide puhul. Näiteks on Inglise õiguses koduste testamentide puhul probleeme tekitanud termini „*issue*“ kasutamine. Testaatorid ei tea sageli, et see termin ei hõlma mitte ainult pärandaja lapsi vaid kõiki otsejoones alanejaid. Seega tuleks lähtuda sõna argikeelsest tähendusest, mille kohaselt on tegu pärandaja lastega. Samuti võib juhtuda, et testaator on tugevalt seotud mingi ametialase taustaga ning sellega seoses võib testaator kasutada ametialaseid termineid, mis tavakeeles omavad teistsugust tähendust. Kohtud kalduvad sõnade tavapärasest tähendusest kõrvale vaid siis, kui testaator on testamendis vihjanud, et sõnu peab mõistma mingisuguses teises tähenduses.³² D. R. Macdonald on märkinud, et terminite puhul, millel on kohtu jaoks äratuntav tehniline tähendus, nagu näiteks „*heirs*“ (pärijad), arvestatakse nende tavapärasest erialast tähendust.³³ Inglise õiguses tähendab termin „*heirs*“ seadusjärgseid pärijaid ning testamendijärgsete pärijate puhul kasutatakse termineid nagu „*leagtee*“, „*beneficiaries*“ jne.

Hetkel kehtiv Eesti õigus ei sätesta põhimõtet, mille kohaselt tuleb testamendi tõlgendamisel lähtuda sõnade tavapärasest tähendusest, on selle tõlgendamispõhimõtte järgimine siiski

³² J. Kerrigan. Drafting for succession. 2nd edition. Thomson Reuters (Legal) Limited. London 2010, lk 170-171.

³³ D.R. Macdonald. An introduction to the scots law of succession. W. Green & Sons Ltd. London 1990, lk 103.

äärmiselt oluline ja eriti koduste testamentide puhul, sest üldjuhul pole tavainimene kursis sellega, mis tegelikult mingi pärimisõigusliku termini taga seisab. Sõna tavapärase tähenduse all tuleb mõista sõna tähendust argikeeles.

1.1.5. Testaatori tegelikust tahtest lähtumine avaldamiseksimuse korral

H. Brox toob välja, et eksliku testamendi sõnastuse korral tuleb lähtuda testaatori tegelikust tahtest, kui see on võimalik kindlaks teha. H. Brox nimetab eksliku või ebaselget testamendi sõnastust avaldamiseksimuseks. Põhimõtteliselt on tegu olukorraga, kus testamendis on isikuid või asju tähistatud valede nimedega ning grammatikareeglite järgi tõlgendades, jääks testaatori viimne tahe ellu viimata.³⁴

H. Brox leiab, et juhul kui isik on millegi tähistamisel sõnakasutusega eksinud, on oluline see, et testamendist endast oleks väljaloetav, et isik on mingis asjaolus ilmselgelt eksinud. Seega peaks testament sisaldama tahte viitavaid vihjeid (vihjeteooria). Vihjeteooria järgimine on lubatud koduste testamentide puhul, kuna koduste testamentide puhul puuduvad sellised sisu- ja vorminõuded, mis tagaksid testamendi sisu ühese mõistetavuse. Juhul kui väidetavale pärandaja tahte on testamendis tehtud mingisugune viide, on kohtul kohustus nõuda tõendeid selle tahte suhtes esitatud asjaolude kohta.³⁵

Anglo-Ameerika õiguses on avaldamiseksimus samuti aktsepteeritud. J. Kerrigan on toonud näite, kus testaator on testamendis kirjutanud: „Minu vennapojale, Robert Oftner’le“. Peale testaatori surma selgus, et on olemas isik nimega „Robert Oftner“, kuid eelnimetatu ja testaatori vahel puudus seos. Tõlgendamise käigus selgus, et pärandajal oli vennapoeg nimega „Richard Oftner“. Seega oli testaator eksinud selles, et nimetas Richardit Robertiks. Lähtuda tuleb pärandaja tegelikust tahtest ja eksimus isiku nimetamises ei muuda testaatori taht teiseks. Pärandi sai Richard Oftner.³⁶

Testamendi (eelkõige koduse testamendi) ekslik sõnastus või puudujäägid tahte sõnastamisel ei ole määrava tähtsusega ka Eesti pärimisõiguses, sest PärS 2008 § 28 kohaselt tuleb tõlgendamisel lähtuda testaatori tegelikust tahtest. Käesoleva töö autori arvates on avaldamiseksimuse puhul tegu ainukese testamendi tõlgendamise põhimõttega, mis on tuletatav PärS 2008 § 28.

³⁴ H. Brox, vnr 199.

³⁵ H. Brox, vnr 200.

³⁶ J. Kerrigan, lk 175.

Näiteks ei või ka VÕS § 29 lg 2 kohaselt lepingu tõlgendamisel olla aluseks ebaõige tähistus või väljendusviis, mida lepingupooled kasutasid eksimuse tõttu. Antud säte ei kohaldu küll testamentidele, sest testamendi puhul ei ole tegemist võlasuhtega VÕS § 2 lg 1 mõistes³⁷, kuid testamendi sisu tõlgendamisel tuleb lähtuda samast ideest.

Testaatori tegelikust tahtest lähtumine testamendi eksliku või ebaselge sõnastuse korral on põhimõte, mida järgitakse kõigis võrreldavates õiguskordades. Seda põhimõtet peab hoolikamalt järgima koduste testamentide puhul, kuna ekslik ja ebaselge sõnastuse esinemine on neis sagedam. Samas peaks professionaalse abiga koostatud testamendi puhul avaldamiseksimus olema ebatõenäolisem, kuna notari kohustuseks on testaatori tahe ilma eksimusteta kirja panna.

1.1.6. Pärandaja hüpoteetilisest tahtest lähtumine

H. Brox toob välja, et kui on tekkinud viga tahte kujundamisel, tuleb lähtuda testaatori hüpoteetilisest tahtest. Tegemist on olukorraga, kus tahe ja tahteavaldus kattuvad, kuid viga on tehtud mingitele asjaoludele hinnangu andmisel. H. Brox leiab, et sellistel juhtudel tuleb testamenti täiendavalt tõlgendada.³⁸

H. Brox leiab, et alustades täiendavat tõlgendamist, tuleb esiteks välja selgitada, kas pärandaja on tahte kujundamisel lähtunud ebaõigest motiivist või hinnangust. Kui eksimust motiivis või hinnangus saab jaatada, tuleb välja selgitada, mida testaator oleks avaldanud õige motiivi või hinnangu korral.³⁹

Testaatori tahte tõlgendamisel ei tohiks piirduda vaid ettekujutusega testamendis avaldatu kohta. Välja tuleb selgitada lähemad ja kaugemad motiivid, mis sellise tahteni viisid. Seejärel tuleb motiive võrrelda objektiivse olukorraga ning teha kindlaks, kas pärandaja on testamendi koostamisel lähtunud ebaõigest motiivist või hinnangust.⁴⁰

H. Brox on toonud näite E kohta, kellel on kaks majateenijat. E määrab oma ainupärijaks ainult ühe majateenija, kuna arvab, et teine on tema tagant koguaeg sigarette varastanud. Tegelikult varastas sigarette majateenija, kelle E määras pärijaks. Sellises olukorras tuleks

³⁷ P. Varul. VÕSK § 1/1.

³⁸ H. Brox, vnr 201- 202.

³⁹ H. Brox, vnr 201.

⁴⁰ H. Brox, vnr 201.

testamenti tõlgendada nii, et ainupärijaks saab majateenija, kelle E ekslikult pärijate hulgast välistas, kuna sellisena saame ette kujutada pärandaja hüpoteetilist tahtet.⁴¹

Eesti õiguses tuleb samuti lähtuda hüpoteetilise tahte põhimõttest, kuid täiendava tõlgendamise eeldusena on üldjuhul vajalik testamendi vaidlustamine. Testaator saab eksimuse ilmnedes oma elu ajal testamendi tühistada (PärS § 88). Ise ei saa ta aga oma testamenti vaidlustada põhjusel, et testament jõustub alles surma momendist. Kui testaator aga oma eksimusest oma eluajal teada ei saanudki või sai sellest teada nii hilja, et ei jõudnud enne oma surma testamenti tühistada, siis tekib peale tema surma testamendi vaidlustamise õigus pärijal, annakusaajal ja teisel asjast huvitatud isikutel pärandi vastuvõtmiseks sätestatud tähtaja jooksul.⁴²

Inglise õiguses tunnustatakse samuti täiendava tõlgendamise põhimõtet. J. Kerrigan on toonud näite kohtuasja kohta, kus mees tegi 1890.a testamendi, millega pärandas oma abikaasale muuhulgas ka hobused ja vankrid. Mees suri 1907.a. Surma hetkeks oli mees hobused ja vankrid maha müünud ning nende asemel ostnud kaks autot. Tekkis küsimus, kas jätta abikaasa autodest ilma, kuna testamendiga autosid talle määratud polnud või lähtuda eeldusest, et pärandaja hüpoteetiline tahe oleks olnud, et abikaasa saab endale ka autod, kuna 1890.a olid hobuvankrid liikumisvahendiks ning hiljem soetatud autod sisuliselt asendasid hobuvankreid. Hageja oli seisukohal, et testamendi tegemise ajal olid testaatoril mõttes konkreetsed hobused ja vankrid ning niisugune laiendav tõlgendamine, kus autod ja hobuvankrid samastatakse, ei ole lubatav. Kohus leidis õigesti, et pärandaja eeldatava tahte kohaselt pidid autod jääma abikaasale, kuna hobuste ja vankrite all pidas testaator silmas seda, et abikaasal oleks peale tema surma liiklusvahendid. Testaator ei osanud testamendi koostamise hetkel ette näha eluolude muutust. Testamendi tegemise ajal puudus tal ettekujutus sellest, et tema surma hetkeks on hobuvankrite kasutamine asendunud autode kasutamisega ja seetõttu oli tegu ebaõige hinnanguga asjaoludele.⁴³

Kuna testamendi tegemise ja pärandi avanemise vahele võib jääda pikk ajavahemik, on eelnevalt kirjeldatud näite tekkimise olukord üsna tõenäoline. Eestis ei tohiks koduste testamentide puhul sellist probleemi tekkida, kuna koduste testamentide kehtivusaeg on kõigest 6 kuud ning selle aja jooksul tavaliselt mingeid revolutsioonilisi muutusi ei toimu. Samas ei ole välistatud asjaolude drastiline muutumine ka lühikese aja jooksul ja kui nii juhtub tuleb tõlgendamisel hinnata pärandaja hüpoteetilist tahtet. Seevastu on notariaalsete

⁴¹ H. Brox, vnr 202.

⁴² U. Liin, U. Nagel. Abikaasade vastastikusest testamendist. - *Juridica* 2001/I, lk 44.

⁴³ J. Kerrigan, lk 175-176.

testamentide puhul asjaolude muutumise tõenäosus suurem, kuna puuduvad testamendi ajalise kehtivuse piirangud.

Kehiv pärimisseadus ja tsiviilseadustiku üldosa seadus ei sisalda konkreetset sätet tehingu täiendavaks tõlgendamiseks. TsÜS § 75 lg 1 ütleb vaid, et tehingut tuleb tõlgendada tahteavalduse tegija tahtele, kuid põhimõtteliselt peaks see enda alla hõlmama ka hüpoteetilise tahte.

Põhimõte, mille kohaselt tuleb lähtuda pärandaja hüpoteetilisest tahtest on rakendatav kõigis võrreldavates õiguskordades. Sageli on selle põhimõtte poole pöördumine vajalik olukordades, kus testamendi tegemise ja avanemise vahele jääb pikk periood, kuna on väga tõenäoline, et pika ajavahemiku jooksul tekib muudatusi pärandaja varalises seisundis. Samas võivad muutused tekkida ka õiguses. Seda nii materiaali- kui menetlusõiguses, mis võib samuti mõjutada tõlgendamise tulemust.

1.1.7. Heatahtlik tõlgendamine

Viimane tõlgendamise põhimõte, mille H. Brox samuti välja toob on põhimõte, mille kohaselt erinevate testamendi tõlgendamistulemuste korral tuleb valida see, mille puhul saab saabuda korralduse tagajärg. Sellist tõlgendamist nimetab H. Brox heatahtlikuks tõlgendamiseks. H. Broxi selgituse kohaselt eeldab heatahtlik tõlgendamine (nagu ka eelnevate tõlgendamispõhimõtete puhul) kehtivat testamenti ning seda, et tõlgendamine pole viinud testamendi ühese mõistetavuseni.⁴⁴

H. Brox õpikus on toodud näide selle kohta, kuidas isik on määranud testamendijärgseks pärijaks haigla, mis ei ole juriidiline isik. Siinkohal tekib kaks tõlgendamisvõimalust, kas jätta haigla pärandist ilma või tõlgendada korraldust nii, et pärijaks on linn või kogudus ning on tehtud sihtkäsund kasutada pärandit haigla heaks.⁴⁵

Testamenti on oluline tõlgendada nii, et testament jääks kehtima võimalikult suures ulatuses. Seetõttu tuleb eelnevalt kirjeldatud näite puhul (haiglaile pärandamine) tõlgendada korraldust selliselt, et pärijaks on linn ning linnal on kohustus täita sihtmäärang - kasutada pärandit haigla heaks.⁴⁶

⁴⁴ H. Brox, vnr 202.

⁴⁵ H. Brox, vnr 205.

⁴⁶ H. Brox, vnr 205.

Heatahtliku tõlgendamise põhimõtet kehtiv pärimisseadus ei sisalda, kuid see põhimõte on leitav võlaõigusseadusest. Lepingutingimuse tõlgendamisel eelistatakse tõlgendust, mille kohaselt lepingutingimus on seaduslik või kehtiv, kui seadusest ei tulene teisiti (VÕS § 29 lg 8). P. Varul on võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes avaldanud seisukohta, mille kohaselt lepingu tõlgendamisel tuleb eeldada, et pooled on sõlminud lepingu eesmärgiga muuta leping siduvaks. Seega juhul, kui lepingutingimus on mitmeti tõlgendatav, tuleb eelistada tõlgendust, mille kohaselt on lepingutingimus seaduslik või kehtiv. Samuti hõlmab see juhuseid, kus lepingutingimust tuleb tõlgendada põhjusel, et sellel puudub ilmne sisu või mõte kogu lepingu konteksti arvestades.⁴⁷

Kuigi testament ei ole leping, tuleb testamendi tõlgendamisel lähtuda samast loogikast. Testamendi puhul tuleb eeldada, et see on tehtud eesmärgiga vältida seadusjärgset pärimist. Juhul kui testamendis väljendatu on mitmeti tõlgendatav, tuleb lähtuda tõlgendusest, mille kohaselt saabuks korralduse tagajärg ning seadusjärgne pärimine jääks tahaplaanile.

1.2. Tõlgendamise vahendid

1.2.1. Tõlgendamise vahendid notari poolt läbiviidavas pärimismenetluses

Testamendis leiduvate segaste, kahemõtteliste või oskamatult sõnastatud väljendite tõlgendamisel arvestatakse testaatori kirjalikke või teistele isikutele antud selgitusi (PärS 1996 § 27 lg 2). Selle vanas pärimisseaduses sisalduva põhimõtte eesmärgiks oli notarile anda testamendi tõlgendamise vahendid. Vahendite all peetakse silmas suulisi ja kirjalikke tõendeid testaatori viimse tahte kohta.

Tõestamisseadus⁴⁸ (edaspidi ka TõS) § 37 sätestab, et vannutamisele ja vande all antava kirjaliku tunnistuse tõestamisele kohaldatakse vastavalt tehingu tõestamise sätteid. Vannutamisel ja vande all antava kirjaliku tunnistuse tõestamisel hoiatab notar osalejat karistusseadustikus tahtlikult valeandmete esitamise eest ettenähtud süütegude eest ning lisab asjakohase hoiatuse notariaalakti (TõS § 37 lg 2). Tegemist ei ole aga pärimismenetluses kohaldatava sättega, sest kehtivas õiguses puudub säte, mis annaks notarile aluse nõuda tunnistajatelt selgitusi testamendi sisu osas. Kõnealune säte on olemuselt liiga range tunnistajate ärakuulamiseks testamendi tõlgendamise eesmärgil. Tunnistaja ärakuulamise

⁴⁷ P. Varul. VÕSK § 29/ 4.9.

⁴⁸ Tõestamisseadus. - RT I 2001, 93, 564 ... RT I, 07, 02.2014, 13.

eesmärgiks on saada teavet testaatori tegude, ütluste ja testaatorit ümbritsevate asjaolude kohta testamendi tegemise ajal ja seetõttu oleks tunnistuse puhul tegemist subjektiivse hinnanguga mingitele asjade seisule ja vande alla võtmine ei ole üldjuhul vajalik, kuna tegelikku tahet saaks kinnitada ainult testaator ise.

Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord⁴⁹ (edaspidi PärSKord) § 11 sätestab notari õiguse tunnistajate ärakuulamiseks, et välja selgitada alla kirjutatud testamendi õigsus. Sellest sättest pole abi testamendi sisu tõlgendamisel, sest see säte annab aluse tunnistajaid kutsuda vaid allkirja õigsuse tuvastamiseks.

Tuginedes õigusaktides sätestatule saab asuda seisukohale, et notaril puuduvad pärimismenetluses õigused testamendi sisu kohta tõendite kogumiseks, kuna selleks puudub seaduslik alus.

Saksa ja Anglo-Amerika õiguses sellist probleemi ei teki, kuna pärimisasjade lahendamine on antud täielikult kohtute pädevusse ning kohtute tegevuse aluseks on õigusaktid, mis annavad õiguse nõuda ja koguda asja lahendamiseks vajalikke tõendeid. Eesti õiguses annab Tsiviilkohtumenetluse seadustik⁵⁰ (edaspidi TsMS) kohtule õiguse tõendite nõudmiseks ja kogumiseks, kuid ei anna seda notarile, sest tegemist pole notarimenetlust reguleeriva seadusega. Seega oleks ka Eesti õiguses üheks võimaluseks anda pärimisasi üle kohtule kui notaril ei õnnestu pärija tahet kindlaks teha ilma tõendite abita.

Pärimisasja kohtumenetlusse üleminekuks on notaril vahend, milleks on pärimistunnistuse kavandi väljaandmine. Notar võib kõigepealt koostada pärimistunnistuse kavandi ning määrata tunnistuse tõestamiseks hilisema tähtpäeva (PärS § 174 lg 1). Notar tõestab käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud juhul eelneva kavandi kohase tunnistuse, kui talle ei ole tunnistuse tõestamise tähtpäevaks laekunud tunnistuse tõestamist keelavat kohtumäärust (PärS § 174 lg 2). Kuigi § 171 lg 1 kohaselt tõestab notar pärimistunnistuse, kui pärija pärimisõigus ja selle ulatus on piisavalt tõendatud, ei ole kusagil kirjas see, mida tähendab pärimisõiguse piisav tõendus. Juhul kui keegi pärijatest pole kavandiga rahul ja leiab, et kavandis märgitud pärijate pärimisõigus pole piisavalt tõendatud, on alati võimalus esitada kohtusse hagi ning lükata ümber notari poolt antud tõlgendus.

Pärimistunnistuse kavandi puhul on tegemist vahendiga, millega notar saab anda tõlgendamise kohustuse üle kohtule. Samas ei ole pärimistunnistuse kavandi näol tegu

⁴⁹ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord. – RTL 2008, 101, 1435 ... RT I, 07.02.2014, 13.

⁵⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 19.03.2015, 26.

vahendiga selles mõttes nagu nendeks on suulised ja kirjalikud tõendid, sest pärimismenetluse kavand ei anna informatsiooni pärandaja tahte kohta. Pärimistunnistuse kavandit võiks käsitleda kui abistavat vahendit õige tõlgendamistulemuse saavutamiseks. Tegemist on vahendiga, mis peaks sundima isikuid astuma samme testamendi ja oma pärimisõiguse tõendamise suunas.

I. Mahhov leiab, et Eesti pärimisalane materiaaõigus on põhilises osas üle võetud sakslastelt, kuid ikkagi hoiame eemale nende kohtukesksest menetlusest. Saksa menetlusnorme üle võttes unustame ära selle, et need on mõeldud kohtutele, mitte notaritele suunatud normid.⁵¹ Seetõttu on meie pärimismenetluses lünk tõendite kogumisel ja kasutamisel, sest saksa õigus reguleerib kohtukeskset, mitte notarikeskset pärimismenetlust ja notarile ei ole omistatav õigusmõistmise funktsioon, vaid notari ülesandeks on õigusvaidluste ennetamine.

I. Mahhov märgib veel, et kuigi justiitsministeerium võib PärS § 156 lg 6 alusel kehtestavas notari ametitoimingute korras nii mõndagi kohendada ja siluda, tuleks pikemas perspektiivis põhimõttelised küsimused lahendada siiski seaduste, mitte täitevvõimu aktidega. See aga eeldaks, et laiem juriidiline üldsus teadvustaks oma ootused pärimismenetluse suhtes.⁵²

Käesoleva töö autori arvates viitab I. Mahhov sellele, et kõik pärimismenetluse kohta käivad normid võiksid sisalduda ühes seaduses ehk luua tuleks pärimismenetluse seadustik, mis sisaldaks notari õigused ja kohustused pärimismenetluses. Eesti senine pärimisõigus on suuresti ülevõetud ja loodud Saksa pärimisõiguse baasil ja seega võiks meie pärimismenetlus läbinisti (sarnaselt sakslastega) olla sätestatud seaduse tasandil. Saksamaal on pärimismenetlust reguleerivad normid koondatud pärimismenetluse seadustikku (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit⁵³, edaspidi FamFG). Eelnevalt BGB-s sisaldunud pärimismenetluse normid sisalduvad nüüd selles seadustikus.

Teiseks võimaluseks oleks tuua pärimisseadusesse sisse säte, mis annab notarile aluse tõendite kogumiseks. Lisaks tõendi kogumist lubavale normile võiks tõestamisseadus sisaldada pärimismenetlust reguleerivat peatükki, kus muuhulgas oleks sätestatud tõendite kogumise kord. Oluline on, et notar teaks, milliseid tõendeid ta koguda tohib, millised on tema õigused tunnistajate ärakuulamisel ja millistelt isikutelt tohib selgitusi küsida ning

⁵¹ I. Mahhov. Notari koht uueenas pärimismenetluses. - Juridica 2008/VII, lk 485.

⁵² I. Mahhov, lk 487.

⁵³ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/famfg/349.html> (23.04.2015).

kuidas peab ütlushi protokollima. Samuti, millised on notari õigused tunnistaja kättesaamiseks ja mida tohib teha siis, kui tunnistaja ei ilmu või annab valeütlushi.

Läti pärimisõiguses on samuti probleemiks notarikeskse pärimismenetluse puudulikkus. Läti justiitsministeerium viis läbi pärimisõiguse alase uuringu, mille tulemusena selgus, et Läti pärimismenetluses puuduvad võimalused tõendite kogumiseks ja hindamiseks ja võimalused ekspertiisi määramiseks – need on instrumendid, millega töötab kohus, mitte notariaat ja seetõttu töötab notar vaid oletuste pinnal.⁵⁴

Tuginedes eelöeldule leiab autor, et Eesti pärimisõigus ei anna notarile kui pärimismenetluse läbiviiale õigust koguda tõendeid testamendi tõlgendamise eesmärgil. Lisaks puuduvale alusnormile on vaja ka regulatsiooni, mis reguleeriks tõendite kogumise korda pärimismenetluses. Hetkel kehtiva õiguse kohaselt on notari ainukeseks tõlgendamise vahendiks pärimismenetluse kavandi väljaandmine. Kavand väljendab notari esialgset interpretatsiooni testamendist ning tõlgendusega mittendustumisel on pärijatel õigus pöörduda kohtu poole ja tõendada kohtumenetluses teistsugune tõlgendamistulemus. Puudused testamendi tõlgendamise regulatsioonis on osaliselt tekkinud ka seetõttu, et Eesti pärimisõiguse normid on ülevõetud sakslastelt ning seejuures pole arvestatud asjaoluga, et sakslastel viib pärimismenetlust läbi kohus mitte notar. Probleemide likvideerimiseks on vajalik luua seaduse tasandil pärimismenetluse regulatsioon.

1.2.2. Tõlgendamise vahendid kohtumenetluses

Inglise kohtumenetluses nimetatakse testamendi tõlgendamisel kasutatavaid tõendeid testamendivälisteks tõenditeks (*extrinsic evidence*). Testamendiväliseid tõendeid saab omakorda jaotada otsesteks ja kaudseteks testamendivälisteks tõenditeks.⁵⁵

Otsene tõend on testaatori avaldus viimse tahte kohta. Näiteks avaldused ja seisukohad, mis testaator on teinud vestlustes oma testamendi kohta või juhised, mis on tema poolt antud testamendi projekti koostamiseks.⁵⁶

Kaudseteks tõenditeks loetakse testaatorit puudutavaid ja teda ümbritsevaid asjaolusid testamendi tegemise ajal, mis võivad abistada testaatori tahte tõlgendamisel.⁵⁷

⁵⁴ L. Damane. Testamendi vorm Läti Vabariigi tsiviilseadustikus ja selle täiustamise perspektiivid. – Juridica 2011/III, lk 210-211.

⁵⁵ A. Borkowski, lk 192.

⁵⁶ A. Borkowski, lk 192

A. Borkowski on toonud näite, kus pärandaja jätab kogu oma vara hooldekodule „X“. Nime „X“ kannavad aga paljud hooldekodud riigis. Fakt, et pärandaja oli jutukäigus maininud, et tahab jätta pärandi hooldekodule Cardiffis on otsene testamendiväline tõend. Fakt, et pärandaja elas peaaegu terve elu Cardiffis on kaudne testamendiväline tõend.⁵⁸

Eesti õiguse kohaselt võib pärimisasja lahendamiseks tõendeid koguda kohus. Tõendite kogumise, kasutamise ja hindamise regulatsiooni sätestab tsiviilkohtumenetluse seadustik. TsMS § 230 lg 1 kohaselt peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. TsMS § 237 lg 1 ls 1 kohaselt annab kohus menetlusosalistele eelmenetluses tähtaja tõendite esitamiseks ja nende kogumise taotlemiseks. Kui tõendi uurimiseks on vaja tõendeid koguda, korraldab kohus selle määрусega, mis tehakse menetlusosalistele teatavaks (TsMS § 239 lg 1 ls 1). TsMS § 229 lg 2 ls 1 kohaselt võib tõendiks olla tunnistaja ütlus, menetlusosalise vande all antud seletus, dokumentaalne tõend, asitõend, vaatlus ning eksperdiarvamus. TsMS § 232 lg-st 1 tulenevalt hindab kohus kõiki tõendeid seadusest juhindudes igakülgset, täielikult ja objektiivselt ning teeb otsuse oma siseveendumuse kohaselt.

Vastupidiselt Inglise õigusele ei tehta Eesti pärimismenetluses vahet otseste ja kaudsete testamendiväliste tõendite vahel. Samuti oleks raske võtta seisukohta, milline tõend (otsene või kaudne) viimse tahte kohta võiks olla tugevam.

Anglo-Ameerika õiguses on ajalooliselt eelistatud kaudset tõendit. Enne 1982. a oli otsese tõendi vastuvõetavus palju rohkem piiratud kui kaudse tõendi vastuvõtmine. Tajuti ohtu, et mittepiiratud otsese tõendi kasutus ähvardaks üldist printsiipi, mille kohaselt testament peab olema tehtud kirjalikuna. Peale 1982. a, mil vastu võeti vastav seadus (Administration of Justice Act 1982⁵⁹) on kaudse ja otsese testamendivälise tõendi eristamise tähtsus vähenenud.⁶⁰

Kaudne tõend tähendab sisuliselt „tugitooli“ printsiibi rakendamist. Selle printsiibi kohaselt peab kohus kujutlema ennast ette testaatori nn „tugitoolis“ ehk panema ennast testaatori rolli testamendi tegemise hetkel. Kohus peab teadma testaatorit ümbritsevate asjaolude seisu testamendi tegemise ajal, et välja selgitada testaatori tahte kujunemine. Kaaluma peab kõiki

⁵⁷ A. Borkowski, lk 192.

⁵⁸ A. Borkowski, lk 192.

⁵⁹ Administration of Justice Act 1982. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/53/contents> (2.05.2015).

⁶⁰ A. Borkowski, lk 192.

materiaalseid fakte ja asjaolusid ja otsuses tuleb viidata nendele asjaoludele, mida testator on testamendi tegemisel arvesse võtnud ja kuidas see tahe väljendub testamendis.⁶¹

R. J. Bonner leiab, et kui testamendis puudub mitmetähenduslikkus või ebaselgus, siis kohus ei tohi väliseid tõendeid kasutada, vaid peab lähtuma testamendis väljendatust.⁶² J. Kerrigan on samal seisukohal ja leiab, et välised tõendid peaksid olema lubatud väga piiratud situatsioonides, näiteks kui tõusetub vale avalduse (*falsa demonstratio*) küsimus või kui kohtul palutakse määratleda, kas kindel kirjutis on testament. Inglise õiguskirjanduses on väljatoodud viis situatsiooni (mõned neist võivad üksteist hõlmata), kus väline tõend võiks olla lubatud või vastuvõetav.⁶³

Esiteks võib välist tõendit kasutada juhul kui testamenti on võimatu lugeda, näiteks kui see on kirjutatud tundmatus keeles. Sellisel juhul on väliseks tõendiks testamendi tõlge, mis peab olema teostatud eksperdi poolt.⁶⁴

Teiseks võib välist tõendit kasutada otsustamiseks, kas dokument on üldse testament või on tegemist testamendilaadse kirjutisega. Kohtule võib tunduda, et kirjutaja tahe pole selge dokumendist endast.⁶⁵

Kolmandaks võib välist tõendit kasutada siis, kui testamendis on kasutatud sõnu või fraase ebaharilikul moel, näiteks kui testatoril tundub olevat isiklik sõnavara ja sõnade üldlevinud tähenduses tõlgendamine ei anna kinnitust testatori tegeliku tahte kohta.⁶⁶

Neljandaks on välise tõendi kasutamine lubatud juhul kui testamendi korraldusele vastab kaks või enam isikut või objekti. Välise tõendi abiga tuleb välja selgitada, kas testator soovis pärandi määrata ühele või mitmele isikule.⁶⁷ Eeldatakse, et testatori tahe oli, et ainult üks isik saab pärandi. Välise tõendi abiga võime saada teise järelduse.⁶⁸

⁶¹ A. Borkowski, lk 192-193.

⁶² R. J. Bonner. Wills: Admissibility of extrinsic evidence in the absence of ambiguity. Marquette Law Review. Winter 1961 -1962, Vol 45. Issue 3, lk 443. Arvutivõrgus: <http://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2803&context=mulr> (23.04.2015).

⁶³ J. Kerrigan, lk 174.

⁶⁴ J. Kerrigan, lk 174.

⁶⁵ J. Kerrigan, lk 174.

⁶⁶ J. Kerrigan, lk 174.

⁶⁷ R. J. Bonner, lk 444.

⁶⁸ J. Kerrigan, lk 174.

Viidaks tohib välist tõendit kasutada vale avalduse kindlaks tegemiseks. Näiteks võib olla vale avaldus tehtud pärija või pärandatud objekti osas.⁶⁹ Antud juhul mõeldakse olukorda, mida H. Brox kirjeldas avaldamiseksimusena.

Kõikides võrreldavates õiguskordades on kohtumenetluses olemas vahendid, mis on vajalikud testamendi tõlgendamiseks. Inglise õiguses võib kohus tõlgendamisel tõendeid kasutada väga piiratud juhtudel. Näiteks siis, kui tegu on ebaselge tahteväljendusega. Juhul kui tegemist on aga selge testamendiga, siis pelgalt poolte soovi tõttu ei tohiks täiendavaid tõendeid arvestada. Eesti õiguse kohaselt võtab kohus vastu ja korraldab ainult selliste tõendite kogumise ning arvestab asja lahendamisel ainult sellist tõendit, millel on asjas tähtsust (TsMS § 238 lg 1). TsMS § 238 lg 2 p 4 kohaselt ei oma tõend tähtsust kui tõendi esitamise ja kogumise vajadust pole põhjendatud. Seega peab menetlusosaline põhjendama, kuidas mingi tõend väljendab testaatori tegelikku tahet ja seeläbi aitab kaasa õige tõlgendamistulemuse jõudmiseni.

Eesti õiguses puudub nii pärimisõiguses kui ka tsiviilkohtumenetluses tõendite jagamine otsesteks ja kaudseteks. Seevastu Inglise õiguses eristatakse otseseid ja kaudseid testamendiväliseid tõendeid. Otsesteks tõenditeks loetakse testaatori poolt antud selgitusi ja tehtud kirjutisi ning kaudseteks tõenditeks asjaolusid, mis testaatorit ümbritsesid testamendi tegemise ajal. Tänapäeval ei loeta Inglise pärimisõiguses ühte tõendiliiki tesisest tugevamaks ja seetõttu puudub sellisel eristamisel praktiline tähendus.

⁶⁹ J. Kerrigan, lk 174.

2. Pärimisseadusest tulenevad testamendi tõlgendamise erireeglid

2.1. Mõiste ja liigid

U. Liin on väljendanud seisukohta, mille kohaselt saab pärimisseadus sisaldada ainult kõige olulisemaid tõlgendamisreegleid. Testamendi tõlgendamise ülesanne on pandud testamendi täitjatele, s.t eelkõige notarile pärimistunnistuse väljaandmisel, pärijatele ja testamentitäitjale pärandaja soovide elluviimisel ning vaidluse korral on kohtu ülesandeks anda ametlik tõlgendus.⁷⁰

Pärimisseaduse teise jao (testamendi sisu) ulatuses sätestatud normide puhul (v.a PärS § 28) ei ole tegemist tõlgendamise üldpõhimõtetega, vaid reeglitega, mida tuleb järgida kui üldpõhimõtete rakendamine tulemust ei anna. Tegemist on pärandaja tahte eeldamise reeglitega teatud olukordades, s.t, et need reeglid peaksid vastama pärandaja tegelikule või hüpoteetilisele tahtele.

Saksa õiguses on testamendi tõlgendamise erireeglid hajutatud kogu BGB 5. raamatu ulatuses. H. Brox leiab, et tõlgendamisreeglid hõlmavad pärandaja tahet selgitavaid sätteid („kahtluse korral“) ja täiendavaid norme, mis sekkuvad pärandaja puuduva või lünkliku tahte korral.⁷¹

Pärimisseaduses sisalduvad tõlgendusreeglid saab jagada kahte rühma: soodustatud isikutega seonduvad tõlgendusreeglid ja tingimuslike korraldustega seonduvad tõlgendusreeglid. Soodustatud isikutega seotud tõlgendusreeglid saab jagada kolmeks: 1) isikute grupi kasuks tehtud korralduse tõlgendusreeglid; 2) alanejate sugulastega seonduvad tõlgendusreeglid; 3) abikaasaga seonduvad tõlgendusreeglid. Tingimuslike korraldustega seonduvad tõlgendusreeglid saab jagada kaheks: 1) edasilükkava tingimusega seotud tõlgendusreeglid ja 2) äramuutva tingimusega seotud tõlgendusreeglid.

⁷⁰ U. Liin. Pärimisõigus. Kirjastus Ilo: Tallinn 2005, lk 186.

⁷¹ H. Brox, vnr 206.

2.2. Soodustatud isikutega seonduvad tõlgendusreeglid

2.2.1. Isikute grupi kasuks tehtud korralduse tõlgendamine

Kui testaator on testamendis teinud korralduse teatud isikute ringi kasuks isikuid täpselt määramata, eeldatakse, et korraldus on tehtud kõigi nende kasuks, kes pärandi avanemise ajal kuulusid testamendis näidatud isikute ringi, kui testamendist ei tulene teisiti (PärS § 30). Sama reeglit sisaldas ka PärS 1996 (§ 29).

BGB sisaldab sama erireeglit. Kui testament on tehtud kindla isikute grupi kasuks, tuleb kahtluse korral eeldada, et testament on tehtud pärandi avanemise hetkel antud isikute ringi kuuluvate isikute kasuks (BGB § 2071).

H. Brox on toonud näite korraldusest: „Minu pärand jagada kõigi minu maja elanike vahel“. Seda korraldust tuleb tõlgendada nii, et pärand jagatakse kõigi elanike vahel, kes testamendi avanemise hetkel majas elavad. Oluline pole siinkohal testamendi tegemise hetk.⁷²

Inglise pärimisõiguses järgitakse ka erireeglit, mille kohaselt kahtluse korral tuleb eeldada, et pärand on tehtud pärandi avanemisel gruppi kuuluvate isikute kasuks. D. R. Macdonald leiab, et pärandi võib jätta isikute grupile, kuid isikute grupp peab olema piisavalt täpselt määratletud, sest ainult sellisel juhul on määrang kehtiv. Kui kohtul tekib kahtlus, kes kuuluvad testamendis kirjeldatu alusel soodustatud isikute gruppi, üritavad kohtud korralduste täitmist pigem vältida. Näiteks kui testamendis on öeldud, et „igale vaesele sugulasele, sõbrale või tuttavale“, siis kehtivaks saab lugeda ainult „vaesed sugulased“, kuna see isikute grupp on piisavalt täpselt määratletav.⁷³

Samas, aga teeb Inglise õigus erandi heategevusliku eesmärgiga pärandi suhtes ja ebatäpse korralduse puhul on prioriteediks korralduse täitmine.⁷⁴

Sellise erandi teeb ka Eesti pärimisseadus. Kui testaator on testamendis teinud korralduse kasutada pärandit või selle osa heategevuseks, tuleb korraldust tõlgendada kui testaatori viimase elukoha kohaliku omavalitsusüksuse kasuks tehtud korraldust, kohustusega kasutada pärandit või selle osa heategevuseks (PärS 2008 § 33).

⁷² H. Brox, vnr 212.

⁷³ D. R. Macdonald, lk 108.

⁷⁴ L. King., K. Biggs., P. Gausden. A practioner's guide to wills. Third edition. Wildy, Simmonds & Hill Publishing. London 2010, lk 41.

H. Brox on toonud näite selle kohta kui testament on tehtud „vaeste“ kasuks. Kahtluse korral ei ole sellisel juhul silmas peetud mitte üksikisikuid vaid haldusüksuse sotsiaalhoolekandeorganit (organ, kelle kohustuseks on pärandit vaeste heaks kulutada), kus oli pärandaja viimane elukoht.⁷⁵

D. R. Macdonald toob näite ka grupi ja üksikisikute eristamise probleemi kohta. Näiteks on jäetud testamendiga pärand: „ X lastele, keda on 10“. X-l oli 10 last ja peale testamendi tegemise kuupäeva sai ta veel kaks last. Kohus leidis, et pärand läheb kõikidele lastele, k.a nendele keda ei olnud veel olemas, kuna testamendis öeldud number 10 ei seadnud piiranguid laste arvule, vaid lihtsalt täpsustas gruppi.⁷⁶

Eesti, Saksa ja Inglise pärimisõiguses ei esine olulisi erinevusi isikute grupile jäetud pärandi tõlgendusreeglites. Tõlgendusprobleemid saavad tekkida, siis kui isikute grupp pole piisavalt täpselt määratletud, v.a juhul kui tegemist on heatetegvusliku korraldusega. Näiteks ei ole Eesti pärimisõiguses välistatud olukord, kus pärandaja on testamendis teinud korralduse: „jätan kogu oma vara sõpradele“. Notariaalse testamendi puhul ei tohiks selliseid korraldusi esineda, kuna notar peab testaatorile selgitama, miks on vajalik „sõbrad“ nimeliselt kirja panna. Koduste testamentide puhul on sellise korralduse tegemine tõenäolisem. Juhul kui testaatori „sõpru“ pole võimalik tuvastada, peaks tehtud korralduse jätma tähelepanuta või esitama veenvaid tõendeid pärimisõiguse tuvastamiseks.

Tõlgendusprobleem selle erireegli puhul võib esineda ka siis kui isikute grupp oleks justkui piisavalt täpselt määratletud. Eelnevalt sai toodud näide, kus testaator tegi korralduse: „pärand X lastele, keda on 10“. X- l oli testamendi avanemise hetkel 12 last, kuid vaatamata sellele, et testamendis oli avaldatud number 10, jõuti tõlgendamise käigus tulemusele, et gruppi kuulusid siiski kõik lapsed, number 10 täpsustas vaid klassi. Seega tuleb iga konkreetse juhtumi asjaolusid hoolikalt hinnata.

2.2.2. Pärija alaneja sugulase tõlgendamine pärijaks

Kui testaator on testamendis teinud korralduse alaneja sugulase kasuks, kes pärast testamendi tegemist, kuid enne pärandi avanemist sureb, jättes järele alanejad sugulased, eeldatakse, et korraldus on tehtud ka alanejate sugulaste kasuks selle pärandiosa ulatuses, mille nad saaksid

⁷⁵ H. Brox, vnr 213.

⁷⁶ D.R. Macdonald, lk 108.

surnud alaneja sugulase asemele astumise korral seadusjärgselt pärides, kui testamendist ei tulene teisiti (PärS § 31). PärS 1996 sätestas sama erireegli (§ 30).

BGB § 2069 kohaselt kui mõni alaneja sugulane, kelle kasuks on testament tehtud, on peale testamendi koostamist äralangenud (nt surma, pärimiskõlbmatuks tunnistamise, pärandist loobumise tõttu), tuleb kahtluse korral eeldada, et testament on tehtud tema alanejate sugulaste kasuks niivõrd, kuivõrd nad asuksid seadusjärgsel pärimisel tema asemele. H. Brox leiab, et teoreetiliselt oleks siin tegu asepärijaga.⁷⁷ Eesti pärimisõiguse kohaselt on asepärija isik, kelle pärandaja on nimetanud juhuks, kui pärijaks nimetatu ei võta või ei saa pärandit vastu võtta.⁷⁸

Inglise õiguses saab samuti alaneja astuda äralangenud isiku asemele. Surnud pärija alanejate pärijaks saamine sõltub ka sellest, kas pärand on määratud „mitmele“ või „ühiselt“ ehk on jagamatu. Kui mitmele isikule, siis iga osa antakse eraldi üle (surnud pärija osa tema alanejale) ja teiste pärijate osadele juurdekasvu ei toimu. Kui määratud on ühine pärand, siis säilib see jagamatuna ja teiste soodustatud isikute osadele toimub juurdekasv ning surnud isiku alaneja ei saa midagi. Peamine küsimus, millele tõlgendamine vastuse annab on see, kas testaatori tahe oli üks koondatud (ühine) pärand soodustatud isikutele või lahutatud pärand ehk igale pärijale kindel osa.⁷⁹

D. R. Macdonald leiab ka, et sõnad, mis viitavad eraldatusele ehk lahutatud pärandile, ei takista alati juurdekasvu. Tegemist on lihtsalt tugeva tõendiga testaatori tahtest ja seetõttu võib ikkagi osundada kollektiivsele pärandile ja seega ka juurdekasvule.⁸⁰

Eesti õiguses tekib PärS § 128 kohaselt juurdekasvuõigus testamendijärgsel pärimisel kui pärandaja on testamendiga pärandanud mitmele pärijale ühise osa oma varast iga pärija osa määramata, sellisel juhul jääb see pärandiosa juurdekasvuõiguse alusel teistele sama pärandiosa pärijatele, kui testamendist ei tulene teisiti. Pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt kui pärandaja on testamendi või pärimislepinguga määranud pärijaks mitu isikut selliselt, et seadusjärgne pärimine on välistatud ja üks pärijatest enne pärandi avanemist sureb või loobub pärimisest pärimislepinguga või PärS § 118 sätestatud korras, jagatakse tema pärandiosa juurdekasvuõiguse alusel pärandi teiste testamendi- või lepingujärgsete pärijate vahel võrdeliselt nende pärandiosade suurusega, kui testamendist või pärimislepingust ei

⁷⁷ H. Brox, vnr 210.

⁷⁸ E. Silvet, I. Mahhov. Kuidas pärida ja pärandada. Juura, Õigusteabe AS:Tallinn 1997, lk 27.

⁷⁹ D. R. Macdonald, lk 112-113.

⁸⁰ D. R. Macdonald, lk 113.

tulene teisiti. Selline lahendus peab tagama testaatori eeldatava tahte võimalikult suures osas elluviimise.⁸¹

Sama kehtib ka saksa pärimisõiguses. Kui nimetataud pärijad peavad pärandaja tahte kohaselt olema ainukesed pärijad ja kui igapähele määratud mõtteline osa pärandist ning nende osad kokku ei moodusta tervet pärandit, siis suurendatakse igapähe osa võrdeliselt tema mõttelise osa suurusega (BGB §2089).

Seega saab järeldada, et Eesti ja Saksa õiguses kui pärandaja pole testamendiga seadusjärgset pärimist välistanud ja pole pärandatud ühist osa, vaid kindlaks määratud osad, on surnud isiku alanjela õigus pärandile ning teiste pärijate osale juurdekasvu ei toimu.

Eesti, Saksa ja Inglise pärimisõiguses kehtivad sarnased tõlgendusreeglid alanejate sugulaste pärimisõiguse kohta. Kõigis nimetatud süsteemides astuvad pärija asemele alanejad sugulased juhul kui testamendis nimetatud pärijatele pole pärandatud ühist osa pärandaja varast, seejuures iga pärija osa määramata. Juurdekasvuõigus tekib kõigis võrreldavates õiguskordades kui pärandaja on määranud pärijatele ühise osa oma varast, seejuures osasid kindlaks määramata. Tõlgendamise olulisus seisneb siin selles, et tõlgendamise abil tehakse kindlaks, kas pärandatud on ühine osa varast või kindlaks määratud osad.

2.2.3. Abikaasa tõlgendamine pärijaks ja vastupidi

Abikaasa pärimisõigusega tekivad probleemid tavaliselt siis, kui abielu on lahutatud peale testamendi tegemist või kui testaator on abiellunud peale testamendi tegemist. PärS § 32 kehtestab erireegli, mille kohaselt on testament või selle osa, mille pärandaja on teinud oma abikaasa kasuks tühine, kui: 1) abielu on lõppenud enne pärandaja surma; 2) pärandaja oli enne oma surma esitanud kohtule abielu lahutamise nõude või andnud abielu lahutamiseks oma kirjaliku nõusoleku; 3) pärandaja oli oma surma ajal õigustatud nõudma abielu kehtetuks tunnistamist ja oli esitanud kohtule sellekohase nõude. PärS § 32 lg 2 kohaselt ei ole testament tühine juhul, kui saab eeldada, et pärandaja oleks selle teinud ka käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhul.

⁸¹ 2008. a. pärimisseaduse eelnõu seletuskiri (56 SE III). Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.riigikogu.ee%2F%3Fop%3Ddemsplain%26page%3Dpub_file%26file_id%3D79898f08-a2d8-0c1c-f16e-cc36a89a1392%26&ei=gK0rVYy6IKGWygPQr4GgCw&usq=AFOjCNF5HZk4Q7rSRn301a3ClgZEAB6-2g&bvm=bv.90491159,d.bGQ (13.04. 2015).

Pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt sõltub abikaasa pärimisõigus sellest, kas isik oli surma momendil pärandajaga abielus või mitte. Seadusandja lähtub eeldusest, et abikaasadel on teatav isiklik suhe. Pärimisõiguslikku erandit õigustav isiklik suhe puudub aga siis, kui pärandaja soovib abielu lahutamist ning on selleks teinud ka vajalikud formaalsed toimingud. Sellisel juhul võib eeldada, et pärandaja ei soovi, et isik, kes on veel formaalselt tema abikaasa, oleks pärija ja lähtuma peab tõlgendusreeglit, mille kohaselt abikaasa kasuks tehtud testament on tühine.⁸²

Saksa pärimisõiguses esineb ka tõlgendusreegel, mille kohasel testament või selle osa loetakse tühiseks kui abielu on lõppenud (BGB § 2077). H. Brox leiab, et juhul kui pärandaja on teinud testamendi abikaasa kasuks, siis lähtub ta sellest, et abielu püsib kuni tema surmani; vastasel juhul ei oleks ta partneri kasuks korraldust teinud. Pärandaja on lähtunud valet motiivist. Sellisel juhul tuleb appi täiendav tõlgendamine. Tuleb esitada küsimus: Mida oleks pärandaja soovinud kui ta oleks testamendi tegemisel abielu lahutust ette näinud? Täiendav tõlgendamine arvestab ka hilisemaid sündmusi, nt leppimine.⁸³

Inglise õiguses on reguleeritud ka olukord, kus abielu lahutatakse peale testamendi tegemist. Sellisel juhul muutub testament või selle osa tühiseks, mis on tehtud lahutatud abikaasa kasuks ning kohaldub seadusjärgne pärimine.⁸⁴

Seevastu puudub Eesti õiguses regulatsioon selle kohta, kui isik on abiellunud peale testamendi tegemist.

Inglise õiguses on see juhtum reguleeritud ning kehtib erireegel, mille kohaselt testament on tühine kui pärandaja peale testamendi tegemist abiellub.⁸⁵

Saksa õigus annab situatsioonis, kus testaator on teinud testamendi enne abiellumist, abikaasale võimaluse peale testaatori surma testamenti vaidlustada (BGB § 2079).

Seega kehtib nii Saksa, Eesti kui Inglise pärimisõiguses erireegel, mis eeldab, et testaatori tahe on lõppenud abielu puhul abikaasa pärandist ilmajätmine. Juhul kui testamendi tõlgendamise tulemusena jõutakse vastupidisele järeldusele, tuleb lähtuda testamendist. Saksa ja Inglise pärimisõiguses on ettenähtud regulatsioon ka olukorraks, kus testaator abiellub peale testamendi tegemist. Inglise pärimisõiguses on tagajärjed eriti ranged ning testament loetakse tühiseks. Saksa õiguses testamenti tühiseks ei loeta, kuid seadus annab võimaluse

⁸² 2008.a. pärimisseaduse eelnõu seletuskiri (viide 81).

⁸³ H. Brox, vnr 219.

⁸⁴ The effect of marriage and divorce on your will. Arvutivõrgus: <http://www.netlawman.co.uk/ia/will-effect-marriage-divorce> (14.04.2015).

⁸⁵ The effect of marriage and divorce on your will (viide 84).

testamendi vaidlustamiseks. Eesti pärimisõiguses üleelanud abikaasa kaitset puudutav regulatsioon puudub.

Samas eksisteerib abikaasade vahel vastastikune ülalpidamiskohustus. Perekonnaseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on abikaasadel kogu abielu vältel (mitte ainult tövõimetuse, raseduse ja lapse hooldamise ajal, nagu seda näeb ette kehtiva perekonnaseaduse I osa 4. peatükk) kohustus seista hea teineteise eluvajaduste katmise eest, tehes seda nendevahelise kokkuleppe kohaselt abielulise kooselu korraldamise osas.⁸⁶ Abikaasad on vastastikku kohustatud oma töö ja varaga perekonda ülal pidama (PKS § 16 lg 1). Ka Eesti pärimisõiguses võiks sisalduda säte, mis pakuks abikaasale kaitset testamendijärgse pärimise korral kui isik on peale testamendi tegemist abiellunud, kuna ühe abikaasa surma puhul pole tegemist vabatahtliku abielu lõpetamisega.

2.3. Tingimuslike korralduste tõlgendamine

2.3.1. Edasilükkava tingimusega korralduse tõlgendamine

H. Grotius on öelnud, et testament ja testamendi tegemine ei ole kaubandusvahend, vaid loomuõiguse osa ja seetõttu on isikul õigus oma vara pärandada mitte ainult absoluutselt, vaid ka tingimustega.⁸⁷

H. Brox leiab, et nii nagu põhimõtteliselt iga tehing võib sisaldada tingimust, võib ka pärimisõiguslik korraldus olla seotud tingimusega. See tähendab, et tehingu õiguslik toime seatakse sõltuvusse tulevases ebakindlast sündmusest.⁸⁸

Edasilükkavaks tingimuseks loetakse tingimust, milles tehingu õiguslike tagajärgede tekkimine on seotud sõltuvusse tulevikus saabuvast asjaolust.⁸⁹ TsÜS § 102 lg 2 kohaselt on tehing tehtud edasilükkava tingimusega kui tehinguga kindlaks määratud õiguslike tagajärgede tekkimine sõltub asjaolust (edasilükkav tingimus), mille kohta ei ole teada, kas see saabub või ei saabu. PärS § 37 sisaldab erireeglit, mille kohaselt testamendis edasilükkava

⁸⁶ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri (55 SE II). Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?checked=eelnoud&s=perekonnaseadus&initiatedStartDate=&initiatedEndDate=&s=perekonnaseadus&mark=&membership=Riigikogu+koosseis&leadingCommission=&responsibleMember=&activeDraftStage=&draftTypeCode=&initiator=> (27.04.2015).

⁸⁷ Scalise Jr., Ronald J, lk 1322.

⁸⁸ H. Brox, vnr 215.

⁸⁹ I. Kull. TsÜSK § 102/3.7

tingimusega korraldus, kehtib ainult siis, kui isik, kelle kasuks korraldus on tehtud, on tingimuse saabumisel elus, kui testamendist ei tulene teisiti.

BGB § 2074 sätestab samuti erireegli, mille kohaselt tuleb kahtluse korral eeldada, et edasilükkava tingimusega eraldi kehtib üksnes siis, kui isik, kelle kasuks käsutus on tehtud, on tingimuse saabumisel elus (BGB § 2074).

H. Brox on toonud näite, kus testaator määrab oma ainukeseks pärijaks naise tingimusega, et kui naine uuesti abiellub, päriavad pärandaja vend ja õde kumbki poole pärandaja varast. Siin on õed-ja vennad nimetatud edasilükkava tingimusega (uuesti abiellumine) järelpärijateks. Kui vend sureb peale pärandaja surma ja enne vennanaise uuesti abiellumist, siis ta ei saa pärijaks olla. Tõlgendamine annab vastuse sellele, kas venna ooteõigus läheb tema surmaga üle tema pärijatele või ei ole pärandatav. Viimast tuleb eeldada kui tõlgendamine ei vii eesmärgile.⁹⁰

Sama kehtib ka Inglise õiguses. Näiteks pärandaja jätab oma lapsele rahasumma, millele lapsel on õigus 18-aastaseks saamisel. Juhul kui laps sureb enne 18-aastases saamist, muutub korraldus kehtetuks ja aset leiab seadusjärgne pärimine kui A pärandaja pole määranud soodustatud isikut, kes päriks lapse asemel.⁹¹

Inglise pärimisõiguses tekitavad vaidlusi sellised edasilükkava tingimusega korraldused, mis on seotud era- või pereeluga. Teatud era- või pereeluga seotud tingimused peaksid olema tühised, sest testaator ei tohiks reguleerida hauast elavate elu. Näiteks tingimused, kus isik saab pärijaks vaid juhul kui ta lahutab oma abielu.⁹² Testament, mis sisaldab tingimust, mis on vastuolus avaliku korraga, on kehtetu kui tingimuse täitmine, millest sõltub pärandi saamine on õiguslikult võimatu või vastuolus avaliku korraga.⁹³

Eesti õiguse kohaselt on heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing tühine (TsÜS § 86 lg 1). Riigikohus on 21.11.2008 lahendis avaldanud seisukohta, mille kohaselt saab kohus hinnata seda, kas tehing vastab headele kommetele, ka omal algatusel.⁹⁴

Riigikohus lisab veel, et heade kommetega võivad tehingud olla vastuolus erinevatel põhjustel, mida ühiskonnas valitsevate arusaamade järgi võib pidada ebamoraalseteks ja taunitavateks. Tehing on vastuolus heade kommetega, kui see eksib ausalt ja õiglaselt

⁹⁰ H. Brox, vnr 216.

⁹¹ A. Sharma. Everything you need to know about conditional bequests. Arvutivõrgus: <http://www.preservearticles.com/2012030224362/everything-you-need-to-know-about-conditional-bequests.html> (30.04.2014).

⁹² Scalise Jr., Ronald J, lk 1318.

⁹³ L. Garb, J. Wood. International succession. Third edition. Oxford University Press, 2010, vnr 10.89.

⁹⁴ RKTko 3-2-1-111-08, p 23.

mõtlevate inimeste õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu tehingu tegemise ajal ning tehingu heade kommete vastasus võib tuleneda kas tehingu eesmärgi heade kommete vastasusest või ühe poole ebamoraalsest käitumisest tehingu tegemise eesmärgil.⁹⁵

Kuna pärimisseadus ei sätesta testamendi sisu piiravaid norme, saavad testaatorid testamendis teha igasuguseid korraldusi. Heade kommete vastaste korralduste esinemine peaks olema sagedasem koduste testamentide puhul, kuna testaator ei pruugi aru saada, et kui pärandi saamine on sõltuvuses abielu lahutamisest, on tegemist tühise korraldusega. Notariaalsete tetsamentide puhul peaks notar testaatori tähelepanu korralduse tühisusele juhtima.

2.3.2. Äramuutva tingimusega korralduse tõlgendamine

Tsiviilseadustiku üldosa kommentaaride kohaselt loetakse äramuutvaks tingimuseks tingimust, mille saabumisega lõppevad tehingu tegemisega kaasnenud õigustoimed. Erinevalt edasilükkava tingimusega tehtud tehingust tekivad äramuutva tingimusega tehtud tehingu puhul õigused ja kohustused alates tehingu tegemisest tehingus ettenähtud tingimuse saabumisel, lõppevad aga juba tekkinud õigused ja kohustused automaatselt.⁹⁶

PärS § 35 lg 2 lubab testamendis teha äramuutva tingimusega korraldusi. Näiteks on äramuutva tingimusega korralduseks korraldus, kus pärandaja paneb annakusaajale kohustuse hooldada hauaplatsi 10 aastat. Seejuures on oluline märkida, et äramuutva tingimusega ei saa määrata pärijat või annakusaajat.

Seevastu Saksa pärimisõiguses on äramuutva tingimusega pärija või annakusaaja määramine võimalik. Saksa pärimisõigus sisaldab erireeglit, mille kohaselt loetakse jätkuva tegevuse või tegemata jätmise tingimus kahtluse korral äramuutvaks tingimuseks. H. Brox on toonud näite, kus pärandaja on teinud korralduse, et kui soodustatud isik loobub joomisest kogu eluks, siis saab alles selle aja möödudes kindlaks teha, kas soodustatud isik täitis tingimuse või mitte. Reeglina ei vastaks pärandaja taatele see, kui isik saaks pärijaks alles sellest hetkest. Sellepärast tuleb tingimus kahtluse korral lugeda äramuutvaks tingimuseks ja soodustatud isik omandab pärandi avanemisel kohe pärandi, kaotab aga õiguse siis kui hakkab uuesti jooma (BGB § 2075).⁹⁷

⁹⁵ RKTko 3-2-1-111-08, p 23.

⁹⁶ I. Kull. TsÜSK § 102/3.8.

⁹⁷ H. Brox, vnr 217.

H. Brox leiab, et pärandaja on soovinud äramuutvat tingimust reeglina ka siis kui käsutus sisaldab õiguse kaotamist. Näiteks: „Minu poeg pärib poole. Juhul kui ta vaidlustab testamendi jääb ta pärandist ilma“. Tingimuse saabumisel jääb pärija pärandist ilma. Testamendi tõlgendamise abil tuleb välja selgitada, milline soodustatud isiku tegevus tagajärje esile kutsub.⁹⁸

Anglo-Ameerika pärimisõiguses on samuti äramuutva tingimusega korralduste tegemine lubatud, s.h äramuutva tingimusega pärija nimetamine. Tihti tuuakse näitena abielu keeldu. Abielu keeld võib olla üldine, keelatud kindlal ajavahemikul, keelatud kindla isikuga jne. Üldine reegel on, et tingimus, mis sisaldab esimese abielu keeldu on vastuolus avaliku korruga ning sellise korralduse tegemist peab vältima. Sellest reeglist on aga palju erandeid. Näiteks abiellumise keeld, mis on absoluutne ehk selline, mis tagab pärandi isikule ainult siis kui ta kunagi ei abiellu, on lubatav juhul, kui pärandaja tahe on „puhas“ ehk pole vastuolus heade kommete ja avaliku korruga. Näiteks kui testaator soovib oma tüdruku toetada kuni abiellumiseni. Testaatori tahe on „puhas“ kui testaator leiab, et peale abiellumist tüdruku enam toetust ei vaja, sest siis saab tuge pakkuda abikaasa. Seega saab asuda sisukohale, et piirangud esimese abielu kohta on lubatud kui testaatoril on heatählikud motiivid. Testaatori motiivid tuleb kindlaks teha testamendi tõlgendamise kaudu.⁹⁹

Anglo-Ameerika õiguses on lubatud ka sellise äramuutva tingimusega korralduse tegemine, mille kohaselt vara pärandatakse A-le. Juhul kui A abiellub enne 25-aaastaseks saamist testamenditähitjate nõusolekuta, lakkab pärand A-le kuulumast.¹⁰⁰

Eesti õiguses sätestab TsÜS § 86 lg 1 tehingu tõlgendamise üldreegli, mille kohaselt heade kommete või avaliku korruga vastuolus olev tehing on tühine. Tsiviilseadustiku üldosa kommenteeritud väljaande kohaselt seostatakse häid kombeid eelkõige moraali ja-õiglusega – kõik, mis on ebamoraalne ja ebaõiglane on heade kommete vastane. Tõekspidamised moraaliküsimustes ja muud väärtushinnangud muutuvad ajas. Häid kombeid saab seega sisustada alati lähtudes tehingu tegemise ajal valitsevatest tõekspidamistest, sellepärast ei ole otstarbekas seaduses endas heade kommete vastast käitumist täpselt defineerida.¹⁰¹ Heade kommetega vastuolevaks tehinguks võib pidada kokkuleppeid, mille kohaselt isik kohustub

⁹⁸ H. Brox, vnr 217.

⁹⁹ Scalise Jr., Ronald J, lk 1327-1328.

¹⁰⁰ A. Sharma. Everything you need to know about conditional bequests (viide 91).

¹⁰¹ P. Varul. TsÜSK § 86/3.1.1.

kellegagi abielluma või siis mitte seda tegema.¹⁰² Testamendi puhul on aga tegu ühepoolse tehinguga ning testaator ja pärija omavahel midagi kokku ei lepi.

Ülal toodud näide Inglise pärimisõiguse kohta, kus pärandi jätkuv kuulumine A-le on seatud sõltuvusse nõusoleku saamisest testamenditäitjatelt peaks Eesti õiguse kohaselt olema vastuolus heade kommetega, kuna tegemist on tugevalt isiku eraelu puudutava tingimusega. Samas ei anna Eesti pärimisseadus võimalust pärijat äramuutva tingimusega määrata ja tegemist oleks nii või naa kehtetu korraldusega.

Äramuutva tingimusega korraldused on lubatud nii Saksa, Eesti kui Anglo-Ameerika pärimisõiguses. Eesti õiguse kohaselt ei saa pärijat ega annakusaajat määrata äramuutva tingimusega, kuid Saksa ja Inglise pärimisõiguses saab kõiki surma puhuks tehtavaid korraldusi teha äramuutva tingimusega. Kõigis võrreldavates õiguskordades ei ole kehtivad sellised äramuutva tingimusega korraldused, mis on vastuolus heade kommete või avaliku korraga. Tõlgendamine annab vastuse, kas äramuutva tingimusega korraldus on heade kommetega vastuolus või mitte. Kõige problemaatilisem on heade kommete vastasust hinnata korralduste puhul, mis puudutavad pere-ja eraelu.

¹⁰² P. Varul. TsÜSK § 86/3.3.2.

3. Üksikute surma puhuks tehtavate korralduste tõlgendamise erireelgid

3.1. Pärija nimetamine

3.1.1. Pärija kui pärandaja üldõigusjärglase nimetamine

E. Silvet on PärS 1996 eelnõud käsitavas artiklis kirjutanud, et pärija nimetamine oli Rooma õiguse järgi testamendi kohustuslik osa. Tänapäeva pärimisõiguses pole enam tegu kohustusliku korraldusega, kuid kõige sagedamini esineva surma puhuks tehtava korraldusega. Isegi kui testaator on kasutanud sõna pärija ei pruugi tegemist pärijaga olla. Pärijaks on isik, kes saab endale pärandaja kohustused.¹⁰³

Eesti õiguskirjanduses loetakse pärijaks isikut, kes pärib kogu vara või mõttelise osa sellest. Pärandaja võib määrata ka mitu pärijat (kaaspärijad) ja iga pärija osa määrata kindlaks murdarvuna. Juhul kui pärijate mõttelised osad pärandist on näitamata loetakse need võrdseteks. Pärijatele lähevad üle pärandajale kuulunud õigused ja kohustused. Pärijaks võib nimetada nii füüsilise kui ka juriidilise isiku.¹⁰⁴

Saksa pärimisõiguses on pärija ja pärijate kohustuste määratlemine sisuliselt samasugune nagu Eestis. Pärijaks nimetamine on ühe või mitme isiku nimetamine pärandaja üldõigusjärglaseks (BGB § 1922 lg 1). Ainult pärijale läheb üle pärandaja vara üldõigusjärglus (BGB § 1922). Pärija vastutab ka pärandil lasuvate kohustuste eest (BGB § 1967). Korraldust tuleb lugeda pärija nimetamiseks kui pärandaja on määranud pärijale oma vara või mõttelise osa sellest (BGB § 2087 lg 1).

H. Brox on avaldanud seisukohta, mille kohaselt võib üksikjuhul pärija kindlaksmääramine olla raske, kuna pärandaja pole kohustatud pärija määramisel kasutama konkreetset sõnastust. Oluline on tõlgendamisel välja selgitatav pärandaja tahe. Juhul kui testamendi tõlgendamisel jõutakse tulemusele, et pärandaja on soovinud näha üldõigusjärglasena testamendis nimetatud ühte isikut, on viimane tema pärijaks. Seda isegi juhul kui testamendi sõnastusest isiku pärijaks olek ei ilmne või on sõnastus pigem vastupidine (näiteks „määrannaku...“).¹⁰⁵

¹⁰³ E. Silvet (viide 24), lk 285-286.

¹⁰⁴ E. Silvet, I. Mahhov (viide 78), lk 26.

¹⁰⁵ H. Brox, vnr 320.

Juhul kui pärandaja sooviks on üldõigusjärglus, on tegemist pärijaks nimetamisega. Kui pärandaja soovib määrata varalist üksikut hüve on tegemist annaku määramisega. See lihtne vahetegemine ei pruugi praktikas olla sama lihtne.¹⁰⁶

H. Brox on toonud näite, kus pärandaja on jätnud pojale kinnistu. Kuna tegemist on konkreetse esemega, tuleb eeldada, et tegu on annakuga. Juhul kui kinnistu on pärandaja ainsaks varaks testamendi tegemisel, on soovitud poja nimetamist pärijaks. Juhul kui pärandajal oli veel teinegi samaväärne kinnistu ja need kinnistud kokku moodustasid pärandaja vara, on poeg pärandaja tahte järgi ½ osa pärija ja ühe kinnistu määramist pojale tuleb tõlgendada jagamiskorraldusena. Seega tuleb testamendis arvesse võtta kõiki asjaolusid, olenemata, kas neile on dokumendis viidatud või mitte ning üksiku eseme määramine ei pruugi tähendada annakusaajaks nimetamist.¹⁰⁷

T. Mikk leiab, et kõige tähtsamad surma puhuks tehtavad korraldused on need, mis määravad kindlaks pärija, sest pärija on pärandaja üldõigusjärglane, mitte igauks, kes pärandi avanemise tulemusena õigusi omandab, näiteks nagu annakusaaja.¹⁰⁸

T. Mikk on seisukohal, et Eesti õiguskirjandusest tekib paratamatult mulje, et pärija ja annakusaaja eristamiskriteeriumiks on enamasti asjaolu, kas testamendis on määratud konkreetne ese või kogu pärandvara või mõtteline osa sellest. Seejuures pööratakse kahetsusväärset suurt tähelepanu pärandaja valitud väljenditele, harvem jõutakse sisulise pärandaja tahte väljaselgitamiseni.¹⁰⁹

Inglise õiguses ei ole pärija kindlaks määramise eesmärgil oluline eristada, kas isikule on määratud üksik hüve või mõtteline osa pärandist, sest Anglo-Ameerika õigussüsteemis toimub enne pärandi üleminekut kohustuslik administreerimine, mille käigus toimub pärandil lasuvate kohustuste täitmine. Õigusjärglastele läheb üle vaid vara positiivne pool.

Kohustusliku likvideerimissüsteemi eksiteerimise tõttu pole Anglo-Ameerika õiguses vajalik teha vahet üld - ja eriõigusjärglusel, sest üld-ja eriõigusjärgluse peamine eesmärk on selgitada välja isik, kes vastutab pärandaja kohustuste eest. Isikuid, kellele on testamendiga midagi jäetud nimetatakse Inglise õiguskirjanduses terminitega, nagu *legatee*, *beneficiary*, *devisee*. Vahet tehakse ainult seadusjärgsete pärijate (*heirs*) ja testamendijärgsete pärijate vahel. Pärandvara kohta kasutatakse termineid nagu: *gift*, *legacy*, *devise*, *bequest*.

¹⁰⁶ H. Brox, vnr 321.

¹⁰⁷ H. Brox, vnr 321-322.

¹⁰⁸ T. Mikk. Pärimisõigus. Sisekaitseakadeemia. Tallinn 2012, lk 44.

¹⁰⁹ T. Mikk. Annak pärandvarast eseme omandamise alusena. Magistritöö. Tartu 2009, lk 112.

U. Liin leiab, et pärandi kohustuslikule likvideerimisele ülemineku süsteem võiks eksisteerida ka Eesti õiguses, s.t kõikidest kohustustest puhastatud pärandi üleminekut pärijale ja annakusaajale. See tähendaks surnud isiku varalistes suhetes täieliku selguse loomist.¹¹⁰

Pärija ja annakusaaja nimetamisega seotud tõlgendamisprobleemid esinevad Eesti ja Saksa pärimisõiguses, kuid mitte Anglo-Ameerika õigussüsteemis, sest sealses süsteemis pole oluline teha vahet üld-ja eriõigusjärglasel, kuna pärandaja võlad tasutakse enne pärandi jaotamist. Eesti ja Saksamaa puhul tekivad probleemid pärija ja annakusaaja eristamisel, kuna pärandajad ei tee vahet mõistete „pärand“ ja „annak“ vahel. Tõlgendamisprobleemid esinevad ka notaritel ja kohtutel, sest praktikas võib pärandi ja annaku eristamine raksusi tekitada (täpsemalt punktis 3.2). Probleemaatilisem on olukord koduste testamentide puhul, kuna üldjuhul on need koostatud ilma professionaalse abita ning pärandaja tahte välja selgitamine on seetõttu keerulisem. Isiku pärijaks nimetamise ja annakusaajaks määramise vahetegemine on Eestis ja Saksamaal oluline seetõttu, et üldjuhul vastutab pärija kui pärandaja üldõigusjärglane pärandaja võlgade eest, kuid testamendis isiku nimetamine annakusaajaks, kui sisuliselt on tegu pärija staatuses oleva isikuga, ei ole samuti õigustatud. Eesti kohtupraktikas on avaldatud seisukoht: „Annakutena kogu pärandaja vara üleminek annakusaajatele ei saa olla viisiks, kuidas pärandaja vara saajad vabanevad kohustusest tasuda pärandaja võlad.“¹¹¹

3.1.2. Asepärija nimetamise korraldus

Eesti pärimisseaduses on sätestatud erireeglid asepärija ja järelpärija kohta. Kui testamendist ei nähtu milliseks juhuks on asepärija nimetatud, loetakse, et asepärija on nimetatud kõikideks § 42 lg 1 juhtudeks (PärS § 42 lg 2). Testaator võib nimetada pärija asemele ühe või mitu asepärijat juhuks, kui pärijaks nimetatud isik sureb enne pärandi avanemist, loobub pärandist või on pärimiskõlbmatu (§ 42 lg 1).

E. Silvet ja I. Mahhov on toonud näite, kuidas pärandaja nimetab pärijateks oma abikaasa ja venna võrdsetes osades. Juhul kui üks või mõlemad surevad enne teda, nimetab ta asepärijaks oma tädipoja. Kui pärandaja on määranud mõnele pärijale mitu asepärijat ning pole näidanud, mis järjekorras nad pärija väljalangemise korral pärivad, tuleb korraldust tõlgendada nii, et nad kõik saavad pärimisõiguse ja pärivad surnud pärija osa võrdsetes osades. Pärija

¹¹⁰ U. Liin. Uus pärimismenetlus – Kuidas edasi? – Juridica 2009/I, lk 38.

¹¹¹ TlnRnKo 2-05-61, 26.09.2006.

väljalangemisel on asepärijal võimalus saada pärandaja pärijaks, mitte aga väljalangenud pärija pärijaks. Asepärija asendab väljalangenud pärijat.¹¹²

E. Silvet ja I. Mahhov märgivad veel, et silmas tuleb pidada seda, et asepärijat ei saa nimetada juhuks, kui pärija sureb pärast pärandi avanemist ning ei ole jõudnud pärandit vastu võtta või sellest loobuda. Sellisel juhul tuleb järgida erireeglit, mille kohaselt läheb surnud pärija õigus üle tema pärijatele. Sellist lähenemist nimetatakse pärimisõiguse transmissiooniks.¹¹³

PärS § 42 lg's 1 sisalduvat erireeglit järgitakse ka Saksa pärimisõiguses. Kahtluse korral tuleb lähtuda sellest, et asepärimise korraldus on tehtud nii selleks juhuks, kui esmajärjekorras nimetatud pärija ei saa pärijaks olla, kui ka juhuks, et ta ei taha pärijaks olla, isegi kui asepärija on nimetatud üheks juhuks kahest (BGB § 2097). H. Brox kirjutab, et lähtutakse eeldusest, et pärandaja on end pärija nimetamisel halvasti väljendanud ja pidas silmas mõlemat juhtumit. Kui aga on tuvastatav, et pärandaja pidas silmas ainult üht juhtu, kehtib pärandaja poolt soovitu.¹¹⁴

Inglise õiguses nimetatakse asepärija kohta käivat regulatsiooni *destinations-over* regulatsiooniks. *Destination-over* on reegel, mis lisaks esialgsele pärijale määrab ka pärija juhuks kui esialgne pärija ei saa pärida, näiteks sureb enne testaatorit.¹¹⁵

Inglise õiguskirjanduse põhjal saab vahet teha kahe erineva asepärija liigi vahel. Esiteks *conditional institute* ehk tingimuslik asepärija ja *substitute* ehk asejärelpärija.¹¹⁶

Tingimuslik asepärija pärib ainult siis kui algne pärija sureb enne testaatorit või ei ela seni kuni saabub testamendis näidatud tingimus, mille täitmise korral tekib õigus pärandile. Kui algselt nimetatud pärija elab testamendi avanemisel või testamendis kehtestatud tingimuse saabumisel, pärib algselt nimetatud pärija kogu vara ning tingimuslik asepärija kaotab igasugused õigused pärandile.¹¹⁷

Näiteks Alf jätab Bellale testamendiga auto. Kui Bella sureb enne Alf'i, pärib auto Cheryl. Juhul kui Bella elab testamendi avanemise ajal, pärib Bella auto ja Cheryl ei saa midagi.¹¹⁸

¹¹² E. Silvet, I. Mahhov (viide 78), lk 28.

¹¹³ E. Silvet, I. Mahhov (viide 78), lk 28.

¹¹⁴ H. Brox, vnr 340.

¹¹⁵ D. R. Macdonald, lk 109.

¹¹⁶ F. McCarthy. *Succession Law Essentials*. Dundee University Press. Great Britain 2012, lk 59. Arvutivõrgus: https://books.google.ee/books?id=dlurBgAAQBAJ&pg=PA59&lpg=PA59&dq=what+is+conditional+institute+or+substitute&source=bl&ots=ErkuRnmn2A&sig=INY5B_kUTLkb4hhDvp0p0Ga8QIk&hl=en&sa=X&ei=yyssVbrtEom4sQGL-oHwBw&ved=0CCkQ6AEwAw#v=onepage&q=what+is+conditional+institute+or+substitute&f=false (13.04.2015).

¹¹⁷ F. McCarthy, lk 59.

¹¹⁸ F. McCarthy, lk 59.

Asejärelpärija ja tingimusliku asepärija vaheline erinevus on see, et asejärelpärija pärib vara peale algse pärija surma, isegi juhul kui algne pärija on pärandi avanemise ajal elus. Näiteks Alf jätab auto Bellale kui algsele pärijale ja Cherylile kui asejärelpärijale. Kui Bella sureb enne Alf-i pärib Cheryl auto nagu eelnevas näites. Juhul kui Bella on Alf-i testamendi avanemise ajal elus pärib ta auto, kuid ka Cheryl ei kaota täielikult oma õigusi. Cheryl kui asejärelpärija on õigustatud auto pärima Bella surma järel. See on asejärelpärimise erinevus.¹¹⁹

Asejärelpärija õigused ei ole tegelikult nii tugevad kui nad esmapilgul paista võivad. Seda sellepärast, et algne pärija pole seotud testaatori tahtega, et pärand peaks minema peale algse pärija surma asejärelpärijale. Algsel pärijal on õigus pärand oma eluajal võõrandada või pärandada see edasi kellegile teisele.¹²⁰

Pärandaja võib testamendis täpsustada, millise asepärija ta on määranud, kas tingimusliku asepärija või asejärelpärija. Üldiselt sõnastatakse testamendid nii, et ei selgu, millist tüüpi asepärijat testaator on soovinud määrata, sellepärast kehtib erireegel, mille aluseks on pärandatava vara liik. Juhul kui tegemist on vallasvaraga eeldatakse, et on määratud asepärija. Juhul kui tegemist on kinnisvaraga, eeldatakse, et on määratud asejärelpärija. Šoti õiguskomisjon (Scottish Law Commission) on leidnud, et alati peaks eeldama, et määratud on asepärija (*conditional institute*) kui testamendis pole öeldud, et määratud on asejärelpärija (*substitute*). Asejärelpärija määramist esineb harva ning seda peetakse testamenditäitjate lõksuks, sest nende ülesandeks on tegeleda testamendi täitmise ja tõlgendamisega.¹²¹

Seega Eesti ja Saksa pärimisõiguses kehtib erireegel, mille kohaselt loetakse asepärija määratuks kõikideks seaduses nimetatud juhtudeks kui testamendiga ei soovita teisiti, seejuures ei tehta vahet, millist tüüpi varaga on tegu. Inglise õiguses seevastu eristatakse kahte asepärija liiki (asepärija ja asejärelpärija). Asepärija on isik, kes pärib esialgse pärija asemel kui esialgne pärija sureb enne testamendi avanemist. Asejärelpärijal säilib õigus pärida vara ka siis kui esialgne pärija on selle vastu võtnud ning pole vara oma eluajal võõrandanud või kellegile teisele pärandanud. Inglise õiguses kehtib erireegel, mille kohaselt vallasvara puhul on määratud vaid asepärija ja kinnisvara puhul on tegemist asejärelpärijaga kui testamendis ei ole väljendatud vastupidist.

¹¹⁹ F. McCarthy, lk 59.

¹²⁰ F. McCarthy, lk 59.

¹²¹ Scottish law commission. Report on succession. April 2009. Arvutivõrgus: <http://www.scotlawcom.gov.uk/files/7112/7989/7451/rep215.pdf> (1.05.2015).

3.1.3. Järetpärija nimetamise korraldus

Järetpärimis kohta sätestab kehtiv pärimisseadus järgmise erireegli: kui järetpärija sureb pärast pärandi avanemist, kuid enne järetpärimise tähtpäeva saabumist, läheb tema pärimisõigus üle tema pärijatele, kui testamendist ei tulene teisiti (PärS 2008 § 47).

Saksa pärimisõiguses nimetab H. Brox seda reeglit ooteõiguse päritavuseks. Samas võib alati testamendi tõlgendamise tulemusena järetpärija surma korral täieõiguslikuks pärijaks osutada eelpärija. Sellisel juhul ei lähe järetpärija ooteõigus üle järetpärija pärijatele. Kahtluse korral tuleb vastavalt BGB § 2108 lg 2 lausele 1 lähtuda ooteõiguse päritavusest. Juhul kui järetpärija on nimetatud edasilükkava tingimusega, siis lähtutakse eeldusest, et eraldi kehtib üksnes juhul, kui selle saaja tingimuse saabumisel elab (edasilükkava tingimuse kohta vt p 2.3.1.).¹²²

Inglise pärimisõigus sellist järetpärija regulatsiooni, nagu Saksa ja Eesti pärimisõiguses, ei tunne. Võimalik on asejäretpärija (*substitute*) määramine nagu eelpool sai käsitatud (vt p 3.1.1). Asejäretpärijal tekib õigus pärnadile ainult siis kui algne pärija pole vara võõrandanud või kellelegi teisele pärandanud.

3.2. Annaku määramise korraldus

Kui testaator ei ole määranud isikule kogu oma vara ega selle mõttelist osa, vaid üksnes teatud varalise hüve, pidamata hüve saajat oma õigusjärglaseks, tuleb hüve tõlgendada annakuna ja hüve saaja annakusaajana. Annaku määramise korraldus annab annakusaajale õiguse nõuda annakutäitjalt annakuks määratud eseme üleandmist (PärS § 56 lg 1). Annak on üksikõigusjärgluse liik ja ei too otseselt kaasa vastutust pärandaja võlgade eest.¹²³

Samas on Tallinna Ringkonnakohus 30.12.2013.a otsuses märkinud järgmist: „Eesti pärimisõiguses annakut ja pärandamist reguleeriv normistik ja põhimõtted tulenevad Saksa tsiviilseadustikust: saksa õigusteooria kohaselt läheb annakuga tagatud nõude tasumise kohustus eelduslikult annakuga kaasa. Ka PärS § 71 lg 1 kohaselt kui annakuks on pärandvara hulka kuuluv ese, ei või annakusaaja nõuda eset koormavate õiguste kõrvaldamist, kui testamendist või pärimislepingust ei tulene teisiti. Sellest tulenevalt võib järeldada, et tänase seaduse järgi annakuks muutunud vara läheb hagejale kui annakusaajale üle koos seda

¹²² H. Brox, vnr 357.

¹²³ U. Liin (viide 70), lk 145.

koormava hüpoteegiga, seega koos kohustusega tasuda hüpoteegiga tagatud pangalaen (millele vastab laenuandja õigus nõuda hüpoteegi realiseerimist)¹²⁴.

Seega on võimalik annakusaaja vastutus pärandaja võlgade eest kui annakuga on seotud mingi kindel rahaline kohustus ja testamendi tõlgendamise tulemusena pole võimalik kindlaks teha, et pärandaja soovis annakusaajat sellest kohustusest vabastada. Annakuga kaasas käiv kohustus ei muuda aga annakusaajat pärandaja üldõigusjärlaseks, sest vastutus pärandaja võlgade eest kaasneb ainult annaku esemega.

H. Brox märgib veel, et eristamaks, kas tegemist on annaku määramise või pärimisega, sõltub sellest, kas pärandaja laseb soodustatud isikul pärandist vahetult osa saada või soovib määrata üksnes võlaõigusliku nõude. Kui määratud on üksnes üksikud esemed tuleb kahtluse korral tõlgendada korraldust annakuna (BGB § 2087). Kui isik määratakse kogu pärandi või selle mõttelise osa pärijaks on kahtluse korral tegemist pigem pärimisega. Siiski võib olla, et pärandaja on annakuna silmas pidanud kogu pärandvara (universaalannak) või mõttelist osa sellest (kvootannak), siis BGB § 2087 tõlgendamisreeglit ei kohaldata. Kui pärija peab üle andma kõik pärandvara hulka kuuluvad esemed, tuleks kontrollida, kas pärandaja pole pärijaks nimetatud isikut soovinud näha pigem testamenditäitjana.¹²⁵

Anglo-Ameerika õiguses käsitatakse kõiki testamendi korraldusi, millega pärandaja jätab testamendiga kellelegi mingi eseme või osa varast, annakuna. D. R. Macdonald ütleb, et legaat on täpsustatud osa pärandist, täpsustatud isikule ja täpsustatud eesmärgil.¹²⁶ Kui eseme näol on tegu kinnisasjaga, kasutatakse annaku kohta terminit *devise*, vallasvarast annaku puhul kasutatakse terminit *legacy*. Annakud vallasvarana võivad olla spetsiifilised, üldised või demonstratiivsed. Annakud kinnisvarana võivad olla spetsiifilised või üldised.¹²⁷

Spetsiifiline annak Inglise õiguses on täpsustatud ese testaatori vara hulgast, mis eraldatakse kogu vara hulgast. Klassikaline näide selle kohta on: „minu kihlasõrmuse“ jätmise kindlale isikule. Sõna „minu“ viitab spetsiifilisele annakule. Spetsiifilise annaku võib määrata testamendi tegemise kuupäeva või testaatori surma päeva täpsusega. Näiteks: „Jätan X-le

¹²⁴ TlnRko 2-12-10643, 30.12.2013.

¹²⁵ H. Brox, vnr 425.

¹²⁶ D. R. Macdonald, lk 106.

¹²⁷ A. Burrows. English Private Law. 3rd edition. Oxford university press, 2013, vnr 7.166. Arvutivõrgus: https://books.google.ee/books?id=HfvZAwAAQBAJ&pg=PA458&lpg=PA458&dq=classification+of+legacies+in+english+law&source=bl&ots=Cy3kqn8Zwl&sig=U_DzauGUEM1hYI10O37PaINO7o8&hl=en&sa=X&ei=7PUwVZ7PDKizygPZ94DYBQ&ved=0CC8O6AEwAg#v=onepage&q=classification+of+legacies+in+english+law&f=false (17.04.2015).

maalid, mis praegu ripuvad minu studios“ või „Jätan X-le maalid, mis ripuvad studios minu surma ajal“.¹²⁸

Üldise annaku puhul on tegu annakuga, mis ei osuta mingile spetsiifilisele esemele. Klassikaline üldine annak on annak mingi rahasumma näol. Näiteks: „Määran X-le 10 000 naela“. Eelnimetatud korralduse kohta kasutatakse ka terminit *pecuniary legacy* ehk rahaliselt makstav annak. Selline keelekasutus võib olla segadust tekitav, sest kõik üldised annakud ei pruugi olla rahaliselt makstavad ja vastupidi.¹²⁹ Näiteks annak X-le: „kogu sularaha, mis on mu seifis minu surma ajal“ on spetsiifiline annak, sest osutatakse seifis olevale sularahale“ ja „1000 naela“ on üldine annak, sest ei osutata, millelegi spetsiifilisele, vaid lihtsalt rahale.¹³⁰

Demonstratiivne vallasasjast annak on üldise ja spetsiifilise annaku vahepealne annak. Tegemist on annakuga, mis on suunatud täitmisele eelisjärjekorras. See tuleb välja amaksta testaatori poolt täpsustatud vara osast või täpsustatud fondist. Üldisest annakust erineb ta selle poolest, et määrab ära, millisest varast tuleb annak täita.¹³¹ Näiteks annak X-le: „välja maksta 3000 naela minu äriühingu osa arvelt“ on demonstratiivne legaat.¹³²

Eesti õiguses on spetsiifiline, üldine ja demonstratiivne annak sisuliselt hõlmatud pärimisseaduses sätestatud annaku mõistega. Annakuks võib olla asi, rahasumma, õigus, nõue, kohustusest vabastamine või muu üleantav hüve (PärS § 56 lg 2). Vahetegemine annakute liikide vahel ei ole meie pärimisõiguses oluline ega probleemiks.

Annakute eristamine spetsiifiliseks, üldiseks ja demonstratiivseks on Inglise õiguses oluline, sest erinevad reeglid kohalduvad juhul kui pärandaja surma hetkel asja vara hulgas enam ei ole (*ademption*) või kui on tekkinud pärimismenetluse raugemise olukord (*abatement*).¹³³

ademption printsiibi kohaselt jääb testamendiga soodustatud isik (*legatee*) määratud esemest ilma, kui eset pärandaja surma hetkel vara hulgas ei eksisteeri. Selline tagajärg ei saabu juhul kui annakusaaja suudab tõendada, et testaatori tahe oli, et isik saaks selle eseme majandusliku väärtuse või selle eseme asemele omandatud alternatiivse eseme ning tegemist on üldise

¹²⁸ A. Burrows, vnr 7.167.

¹²⁹ G. Brown., S. Myers. Administration of wills, trusts and estates. 5th edition. Gengage Learning, 2012.

Arvutivõrgus:

https://books.google.ee/books?id=eaoKAAAAQBAJ&pg=PA161&lpg=PA161&dq=what+is+demonstrative+legacy+examples&source=bl&ots=nC67ELYn3S&sig=gy2bPDJSZZ4oIn0J1hQFNjn_DEA&hl=en&sa=X&ei=3_c4VcqKE-OBYwPbjoCABA&ved=0CEQQ6AEwBg#v=onepage&q=what+is+demonstrative+legacy+examples&f=false (24.04.2015).

¹³⁰ A. Burrows, vnr 7.168.

¹³¹ Rights of beneficiaries giving or receiving gifts in a will. Arvutivõrgus:

<https://andersonslawblog.wordpress.com/2012/03/14/rights-of-beneficiaries-giving-or-receiving-gifts-in-a-will/> (01.05.2015).

¹³² A. Burrows, vnr 7.169.

¹³³ A. Burrows, vnr 7.171.

annakuga. Näiteks kui testaator on teinud korralduse ja määranud annaku: „minu hobune Dobbin“, on tegu spetsiifilise annakuga, mida üldjuhul pole võimalik asendada.¹³⁴

Abatement ehk raugemise olukord on siis, kui testamendiga määratud vara ületab surma hetkel pärandaja omandis oleva vara ehk testaatoril on võlad, mis tuleks tasuda kellelegi määratud pärandvara arvelt. Sellisel juhul vähendatakse annakuid. Testaator võib testamendis ette näha, milliste annakute arvelt nõuded esimesena rahuldada tuleks. Üldlevinud nõuete rahuldamise järjekord: 1) jääk vara¹³⁵; 3) üldised annakud (nt, sularaha); 4) demonstratiivsed legaadid (nt, kingid täpsustatud kontolt, aktsiad); 5) spetsiifilised legaadid. Selline jaotus tagab, et spetsiifilised korraldused saaksid täidetud üldiste ees.¹³⁶

See, kas annak on üldine, spetsiifiline või demonstratiivne oleneb konkreetse testamendi konstruktsioonist. Kohus pigem kaldub spetsiifiliste annakute vastu kui on võimalik tõlgendada annakut üldiseks. Seega kui tekib mingi kahtlus, mis räägib üldise annaku kasuks tehakse otsus üldise annaku kasuks.¹³⁷

Annaku määramise korralduse tõlgendamiseks Eesti õiguses on T. Mikk välja töötanud neli annaku tõlgendamise kriteeriumit, millest notarid ja kohtud peaksid testamendi tõlgendamisel lähtuma.

T. Mikk on leidnud, et üldine eristamise kriteerium, mille kohaselt isikule on määratud pärandist selle mõtteline osa või ainult mõni ese, õigus või kohustus ei ole piisav hindamaks, kas pärandaja on soovinud määrata isiku pärijaks või annakusaajaks.¹³⁸

Esiteks toob T. Mikk välja kriteeriumi, mille kohaselt tuleb kindlaks teha, kas isikule on määratud kogu pärand või üksik hüve. Pole õige teha järeldust pelgalt esemete arvu põhjal, süveneda tuleb ka korralduse sisusse. See, kas isikule on määratud konkreetne hüve või pärand on vaid üks tingimus, mis kallutab kaalukaasi annaku kasuks. Kui üldised testamendi tõlgendamise reeglid annavad ühemõttelise tulemuse, ei ole vaja seda reeglit üldse

¹³⁴ Ademption and the testator's intent. Harvard Law review. February 1, 1961, lk 741. Arvutivõrgus: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=5ef796ab-498e-45e3-a28a-cc1ae7035249%40sessionmgr4004&hid=4206> (17.04.2015).

¹³⁵ Vara, mis jääb alles peale testaatori võlgade, annakute ja muude korralduste täitmist. Jääkvara on vara, mida pole testamendiga käsutatud. Jääkannakusaajatel ei ole õigust nõuda kindlaid esemeid pärandvarast ning testamenditäitjatel on võimalus valida, kas kanda vara üle füüsiliselt või vara müüa ja jaotada tulu.

¹³⁶ What is ademption and abatement. Arvutivõrgus: <http://www.mayalaw.com/2014/10/02/ademption-abatement/> (18.04.2015).

¹³⁷ A. Burrows, vnr 7.172.

¹³⁸ T. Mikk (viide 109), lk 115.

kohaldada.¹³⁹ Kui tõlgendamine ühemõttelist tulemust ei anna, tuleb lisaks üksiku hüve määramise tuvastamisele kontrollida ka teisi kriteeriume.

Teise kriteeriumina toob T. Mikk välja vara põhiosa või kõrvalosa määramise. Keskne küsimus on siin, kas pärija ja annakusaaja eristamine saab toimuda korralduste majandusliku väärtuse järgi. Annakule ei ole sätestatud majandusliku väärtuse ülempiiri, seega võiks annak olla majanduslikult väärtuslikum kui pärija saadav osa.¹⁴⁰ Pärija ja annakusaaja õiguste omavaheline väärtussuhe on tuletatav pärija kui kogu vara omandajast ja annakusaaja kui vaid üksiku hüve saaja vahelisest suhtest.¹⁴¹

Keeruliseks muutub olukord siis kui annakuks on määratud pärandvara väärtuslikeim ese või kogu vara on annakutena määratud. Kuigi annaku puhul ei ole seatud selle majanduslikule väärtusele ülempiiri, mööndakse, et enamikel sellistel juhtudel on testaator ikkagi silmas pidanud pärija määramist. Testaatori tegelik tahe tuleb välja selgitada jällegi tõlgendamise teel.¹⁴²

Kolmandaks leiab T. Mikk, et on vajalik kindlaks teha, kas hüve üleminek toimub vahetult või vahendatult. Otsene üleminek tähendab eseme vahetut üleminekut annakusaaja vara hulka. Kaudne üleminek tähendab läbi pärija käsutuse toimunud üleminekut (vahendatud üleminek).¹⁴³

Kui pärandaja pidas hüve saajat enda (vahetuks) õigusjärglaseks, on ühemõtteliselt tegemist pärijaks määramisega, sõltumata sellest, millist sõnastust sellise korralduse tegemisel kasutati.¹⁴⁴

Neljandaks tuleb vaadata, kas isikul on osalus pärandvara valitsemises või on tegemist kõrvalseisva võlausaldajaga. Eesti õiguskirjanduses on pärijat ja annakusaajat sageli eristatud ka selle järgi, et pärija vastutab pärandaja kohustuste eest, annakusaaja aga mitte. T. Mikk leiab, et kohustuste eest vastutamine või mittevastutamine ei saa olla kahe instituudi vahel valiku langetamise kriteerium. Vastutus pärandaja kohustuste eest on pärijaks olemise õiguslik tagajärg. Nimetatud küsimuses võttis seisukoha ka Tallinna Ringkonnakohus 26.09.2006 otsuses, milles kolleegium märkis, et hindamaks, kas tegemist on pärimise või annakuga, on oluline see, et pärand ei saa pärijatele üle minna ainult annakuna, vaid igal juhul peavad kas seadusejärgsed või testamendijärgsed pärijad pärandi vastu võtma ja tasuma võlad

¹³⁹ T. Mikk (viide 108), lk 45.

¹⁴⁰ T. Mikk (viide 109), lk 115-116.

¹⁴¹ T. Mikk (viide 109), lk 116.

¹⁴² T. Mikk (viide 109), lk 117.

¹⁴³ T. Mikk (viide 109), lk 118.

¹⁴⁴ T. Mikk (viide 109), lk 119.

ning alles seejärel annak täitma. Kohus märkis, et annaku vara jagamine annakutena ei saa olla kohustustest vabanemise viisiks.¹⁴⁵

Käesoleva töö autor nõustub T. Mikk poolt väljatöötatud annaku tõlgenduskrITERIUMITEGA. Tegemist on loogilise ja arusaadava käsitlusega ning seetõttu puudub vajadus teemal pikemalt peatuda.

Tuginedes eelöeldule seonduvad Saksa ja Eesti õiguses annaku tõlgendamise probleemid peamiselt sellega, kas pärandaja on teinud annaku määramise korralduse või määranud vara pärandiosadena. Kui tegemist on pärandiosadega järgneb üldõigusjärglus ja kaasneb vastutus pärandaja võlgade eest. Kui tegemist on annakuga järgneb vastutus võlgade eest ainult siis, kui annakuga käib kaasas mingi kohustus ja testamendi tõlgendamine ei vii vastupidisele järeldusele.

Anglo- Ameerika süsteemis seda probleemi ei teki, sest seal ei lasu pärandi või annaku saaval isikul kohustust vastutada pärandaja võlgade eest peale pärandi vastuvõttu. Anglo-Ameerika õigussüsteemis toimub enne pärandi üleandmist pärandvara administreerimine, mille käigus pärandaja võlad tema alles jäänud varast tasutakse, pärandajal on võimalus testamendiga määrata, milline on annakute vähendamise järjekord. Pärandi või annakusaajat mõjutab administreerimine ainult siis, kui pärandajal puudub muu vara, mille arvelt kõik võlad tasuda. Inglise õiguses tekivad annakuna määratud hüve tõlgendamisel pigem probleemid sellega, mis liiki annaku pärandaja on määranud, kas üldise, demonstratiivse või spetsiifilise, sest pärandaja võlgade rahuldamisel asuvad spetsiifilised annkud viimasel kohal ehk nende arvelt rahuldatakse nõuded vaid juhul kui ülejäänud vara arvelt seda teha ei saa. Eesti õiguses, ei tehta vahet spetsiifilisel ja üldisel annakul ja selleks puudub ka praktiline vajadus.

3.3. Sihtkäsundi määramise korraldus

Sihtkäsund on testaatori korraldus, millega ta testamendis või pärimislepingus paneb pärijale või annakusaajale (edaspidi kumbki *sihtkäsunditäitja*) kohustuse, ilma et kellelgi tekiks sellele kohustusele vastavat õigust (PärS § 73 lg 1). Kui testamendist ei selgu, kas testaator on teinud tingimusega korralduse või sihtkäsundi, loetakse, et tehtud on sihtkäsund (PärS § 73 lg 2). Sihtkäsundit peab eristama pärija mittesiduvast soovist, tingimuslikust pärijaks

¹⁴⁵ T. Mikk (viide 109), lk 120.

nimetamisest ja annakust. Sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamine võib olla keeruline.¹⁴⁶

Esiteks on sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamise kriteeriumiks see, et sihtkäsundi puhul ei toimu mingisuguse materiaalse hüve üleandmist teisele isikule nagu näiteks annaku määramise puhul.¹⁴⁷

Teiseks puudub sihtkäsundi puhul sihtkäsundiga soodustatud isikul nõue sihtkäsunditäitja vastu. Sihtkäsundi täitjal on küll kohustus, aga sihtkäsundiga soodustatud isikul täitmise nõue puudub. Näiteks võib sihtkäsundiga koormatud pärijal olla iga-aastane kohustus pärandaja mälestustseremoonia korraldamiseks.¹⁴⁸ Toodud näite puhul puudub sihtkäsundiga soodustatud isik, kuid isegi kui soodustatud isik esineks, puuduks tal vastav nõudeõigus, sest sihtkäsundi eesmärgiks ei ole kellegi rikastamine, vaid pigem mittevaralise eelise loomine. Seevastu tingimusliku korralduse puhul tekib tingimuse täitmisel isikul nõudeõigus.

Kolmandaks puudub isik, kelle suhtes kohustust täidetakse.¹⁴⁹ Kohustatud isik pärija või annakusaaja näol on olemas (sihtkäsunditäitja), kuid õigustatud isikuks ei ole kunagi isik, kes mingil moel sihtkäsundi täitmisest kasu saab. PärS § 74 p 4 annab vaid kohalikule omavalitsusüksusele õiguse nõuda sihtkäsundi täitmist kui sihtkäsundi täitmine on avalikes huvides.

Sihtkäsundi täitmine ei sõltu tegelikult sihtkäsundi täitja suvast nagu esmapilgul tunduda võib. Pärimisseadus loetleb isikud, kes võivad sihtkäsunditäitjalt testaatori antud kohustuste täitmist nõuda.¹⁵⁰ PärS § 74 kohaselt võib sihtkäsundi täitmist nõuda 1) pärija; 2) isik, kellele läheks üle sihtkäsunditäitjale määratud osa pärandist, kui sihtkäsunditäitja oleks surnud enne pärandi avanemist; 3) testamenditäitja; 4) kohalik omavalitsusüksus, kui sihtkäsundi täitmine on avalikes huvides.

H. Brox on defineerinud sihtkäsundi järgnevalt: Sihtkäsund on pärandaja pärimisõiguslikus käsutuses sisalduv korraldus, mis kohustab koormatud isikut soorituseks, ilma et pärandaja annaks soodustatud isikule õiguse sellele sooritusele. Kohustatud isikuks võib olla pärija või annakusaaja. Soodustatud isikut ei pea olema kui soodustatud isik on, siis ei ole neil sihtkäsundi nõuet.¹⁵¹

¹⁴⁶ U. Liin (viide 70), lk 150.

¹⁴⁷ E. Silvet, I. Mahhov (viide 78), lk 32.

¹⁴⁸ T. Mikk (viide 108), lk 61.

¹⁴⁹ E. Silvet, I. Mahhov (viide 78), lk 32.

¹⁵⁰ T. Mikk (viide 108), lk 62.

¹⁵¹ H. Brox, vnr 459.

H. Brox lisab veel, et sihtkäsundit tuleb eristada pärandaja mittesiduvast soovist, tingimuslikust pärija nimetamisest ja tingimuslikust annakust. Mida pärandaja üksikjuhul soovis, tuleb selgitada välja tõlgendamise teel. Isikul ei teki kohustust, kui pärandaja väljendab üksnes soovi. Kuna kohustatud isik on nii sihtkäsundi kui ka annaku puhul kohustatud täitma talle pandud kohustuse, on sihtkäsund ja annak väga sarnased.¹⁵²

Sihtkäsund on kehtetu kui sellega nõutakse sihtkäsunditajalt pärandi avanemise ajal võimatut sooritust; võimatuse põhjused võivad olla faktilised või õiguslikud. Kui sihtkäsundit ei ole muutunud asjaolude tõttu enam võimalik täita, siis ei ole see täitmise võimatuse tõttu kehtetu, kui pärandaja soovi saab arvestada muul viisil täitmisega. Ei ole oluline, kas muutunud asjaolud ilmnesid juba pärandi avanemisel või alles hiljem. Kui sihtkäsund on kehtetu, siis kahtluse korral ei puuduta see sihtkäsunditajale määratud eraldise kehtivust.¹⁵³

Inglise õiguses võib sihtkäsundina vaadelda korraldusi, kus pärandaja on jätnud oma lemmikloomale pärandi. Sellise korralduse tegemisega kaasneb fondi loomine, kes kasutab pärandit looma eest hoolitsemiseks.¹⁵⁴ Anglo-Ameerika õiguses tegelevad testamendi administreerimise ja täitmisega testamentitajad või selleks ettenähtud fondid (*trusts*). Testamentitaja või fondi võib pärandaja testamendis nimetada. Juhul kui testamendis nimetamist ei toimu, määrab kohus testamentitaja või fondi, kes pärimisasjaga tegeleb.¹⁵⁵ Testamentitaja või fondi kohustuseks on lisaks pärandaja võlgadele ka matusekulude tasumine, vara valitsemisele ja vara jaotamine. Vajadusel saab testamentitaja pöörduda kohtu poole.¹⁵⁶

Eestis ja Saksamaal on sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamine problemaatiline, kuna sihtkäsundi täitmise saab kohustuseks panna ainult pärijale või annakusaajale. Seetõttu on tihti keeruline välja selgitada, kas määratud on sihtkäsund või nt tingimusega annak. Üksnes testamendi tõlgendamine annab vastuse, kumma korraldusega on tegu. Juhul kui ka tõlgendamine ei anna vastust tuleb lähtuda PärS § 73 lg-s 2 sätestatud erireeglist, mille kohaselt loetakse tehtud korraldus sihtkäsundiks kui testamendist ei selgu, kas on tehtud tingimuslik korraldus või sihtkäsund. Sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamise probleemid kerkivad sagedamini esile koduste testamentide puhul, sest notariaalsete testamentide puhul peaks notar oskama tõlgendusprobleemi tekkimist ennetada. Testamendi

¹⁵² H. Brox, vnr 460.

¹⁵³ H. Brox, vnr 465.

¹⁵⁴ L. King jt, lk 50-51.

¹⁵⁵ M. Fablo. The other side of the will. - Top 10 duties on an executor. Arvutivõrgus:

<https://www.legalzoom.com/articles/the-other-side-of-the-will-top-10-duties-of-an-executor> (19.04.2015).

¹⁵⁶ C. Rendell. Law of Succession. Macmillan Press Ltd. London, 1997, lk 171

koostamisel on notaril võimalus välja selgitada, kas testaator soovib pärandi või annaku saamise seada mingist tegevusest/tingimusest sõltuvusse või mitte.

3.4. Sihtmäärangu määramine

Sihtmäärang on testaatori korraldus, millega ta testamendis või pärimislepingus kohustab pärijat või annakusaajat kasutama pärandvara või annakut kindlal sihtotstarbel (PärS § 76 lg 1).

Näiteks teeb pärandaja korralduse, millega määrab teatud osa pärandist puudustkannatavate õpilaste iga-aastaseks toetuseks. Toetuste maksmise korra ning toetuse saajate nimekirja peab kinnitama ja sihtotstarbeliselt vara käsutama kooli direktor.¹⁵⁷

Tartu Maakohtu 07.12.2005 lahendi asjaolude kohaselt pärandas Bruno O`Ya oma korteri ja isiklikud esemed, mis seotud tööga filmi, kunsti ja spordi vallas, loodavale Bruno O`Ya nimelisele fondile Eesti Noorte Näitlejate Abistamiseks rahvusvahelisel tasemel. Eelnevalt nimetatud fondi polnud veel olemas, vaid pärandaja avaldas testamendis tahet fond luua.¹⁵⁸

PärS § 5 lg 5 annab õiguse luua testamendi alusel fond. Seejuures on oluline märkida, et Sihtasutuste seaduse¹⁵⁹ (edaspidi SAS) § 7 lg 1 alusel saab fondi luua vaid notariaalse testamendi alusel. Seega kui fond luuakse koduse testamendiga tuleb selline korraldus lugeda tühiseks.

Kohtuasjas vaieldi muuhulgas ka selle üle, kas testaatori korraldus, millega pärandati vara loodavale fondile väljendab testaatori tegelikku tahet ja on kehtiv. Nii Maakohus kui ka Ringkonnakohus leidsid, et tegemist on kehtiva korraldusega. Ringkonnakohus märkis: „Vastavalt PärS 1996¹⁶⁰ §-le 27 lg 1 lähtutakse testamendi tõlgendamisel selles kasutatud sõnade üldlevinud tähendusest, kui testaator ei ole neile andnud teist tähendust. Sellest tulenevalt on maakohus Bruno O`Ya testamenti õigesti tõlgendanud, leides, et kuna pärandaja on oma testamendis nimetanud pärijana temanimelist fondi (sihtasutust) loodavaks ja loomisel olevaks ning määranud pärandi üleandmise loodavale fondile (sihtasutusele), siis on pärandaja

¹⁵⁷ E. Silvet, I. Mahhov (viide 78), lk 33.

¹⁵⁸ TrtRnKo 15.05.2006, 2-05-387.

¹⁵⁹ Sihtasutuste seadus. – RT I 1995, 92, 1604 ... RT I, 21.06.2014, 49.

¹⁶⁰ Kohtuotsuses on kasutatud PärS 1996 §-s 27 toodud tõlgendusreegleid. Tegemist on reeglitega, mida uude pärimiseseadusesse üle pole võetud, kuid reeglite rakendamise vajadust hetkel kehtivas õiguses on autor magistritöös käsitlenud.

sellega väljendanud ka tahet selline fond (sihtasutus) luua e. asutada. Asjaolud, et testament ei sisalda SAS §-s 6 lg 1 märgitud kujul kõiki asutamisosuses sisalduma pidavaid nimesid jne. ning, et pärandaja ei olnud testamendi täitjatele andnud eraldi volikirju tema nimel asutamisosusele ja põhikirjale alla kirjutamiseks, ei tähenda ringkonnakohtu arvates samuti, et testament oleks tühine, kuna selles pärijaks määratud fondi (sihtasutust) ei olnud hiljem võimalik asutada.¹⁶¹

Testamendiga andis pärandaja loomisel olevale fondile korralduse lasta end kremeerida, urn sängitada Tallinna Metsakalmistule Eesti kultuuritegelaste ritta ning hooldada hauaplats.¹⁶² Selle korralduse puhul on tegu sihtkäsundiga ning sihtkäsunditäitjaks on määratud fond. Sihtmääranguga pole siin tegu sellepärast, et pärandile pole määratud otstarvet.

Samas vara pärandamine fondile eemärgiga abistada noori näitlejaid on tõlgendatav sihtmäärangu korraldusena, sest varale on määratud kindel otstarve (kasutada pärandit noorte näitlejate abistamiseks).

Saksa ja Anglo–Ameerika õiguses puudub sihtmäärangu instituut, kuid võimalik on teha korraldusi, mis sisuliselt vastavad sihtmäärangule. Inglise õiguses vastab sihtmäärangu mõistele heategevusliku eesmärgiga jäetud pärand. Heategevusliku eesmärgiga pärandi puhul kaasneb alati fondi loomine, kes pärandit testamendis määratud otstarbel kasutama peab. Näiteks teeb testaator korralduse, mille alusel tuleb tema pärandi arvelt maksta kirikule igakuist toetust.¹⁶³ Eesti sihtmäärangu kohustusest eristub korraldus seetõttu, et korraldust ei pea täitma testamendiga soodustatud muud isikud (nagu meil pärija ja annakusaaja), vaid korralduse täitmiseks luuakse fond.

Põhiliseks eristamiskriteeriumiks sihtkäsundi ja sihtmäärangu puhul on see, et sihtmäärangu korral on varale nimetatud kindel otstarve. Otstarve võib olla ka sihtkäsundi puhul, kuid sihtmäärangu puhul on otstarve testamendis eriliselt väljatoodud. Saksa ja Inglise õiguses sihtmäärangu instituut puudub, kuid sisuliselt on võimalik teha surma puhuks korraldusi, mis sarnanevad sihtmääranguga.

¹⁶¹ TrtRnKo 15.05.2006, 2-05-387.

¹⁶² TMKo 2-1138-05, 7.12.2005.

¹⁶³ P. G. Haskell. Preface to wills, trusts and administration. Foundation Press, Inc. New York 1988, lk 238.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli analüüsida ja välja selgitada, milliseid põhimõtteid, vahendeid ja testamendi tõlgendamise erireegleid peavad notarid rakendama koduste testamentide tõlgendamisel ning millised on nende põhimõtete, vahendite ja erireeglite kohaldamisega seonduvad tõlgendusprobleemid. Samuti oli magistritöö eesmärgiks uurida, kas ja kuidas need põhimõtted, vahendid ja erireglid väljenduvad Eesti õiguses.

Enne tõlgendamisele asumist on oluline välja selgitada, kas tegu on kehtiva testamendiga. Eesti õiguse kontekstis tuleb seejuures lisaks üldistele tehingu kehtivusnõuetele silmas pidada meie koduste testamentide 6-kuulist kehtivusaega. Selles osas erineb Eesti õigus nii Saksa kui ka Anglo-Ameerika õigusest. Samas näitas analüüs, et testamendi tõlgendamise seonduvalt võib lugeda Eesti õiguse lahendust teiste võrreldud õiguskordade taustal positiivseks, sest testamendi tegemise ja avanemise ajavahemik ei ole ülemäära pikk. Inglise õiguses testamendi kehtivusele piiranguid seatud ei ole ning vahet ei tehta professionaali abiga koostatud testamendil (Eestis notariaalne testament) ja kodusel testamendil. Inglise õiguses võib testamendi tegemisel kasutada juristi abi, kuid see ei muuda testamendi kehtivuse eelduseid nõrgemaks nagu näiteks Eestis, kus notariaalselt koostatud testamendi kehtivusaeg ei ole piiratud.

Autor leiab, et koduse testamendi tõlgendamisel tuleb arvestada viie olulise põhimõttega, mille sätestatus seaduse tasandil on puudulik. Nendeks põhimõteteks on: 1) lähtumine üksnes testaatori tahtest; 2) tõlgendamine lähtuvalt sõnade üldlevinud tähendusest; 3) testaatori tegelikust tahtest lähtumine avaldamiseksimuse korral; 4) pärandaja hüpoteetilisest tahtest lähtumine; 5) heatahtliku tõlgendamise põhimõte. Testamendi kui ühepoolse tehingu tõlgendamise põhimõtted peaksid eelkõige tulenema tsiviilseadustiku üldosast ja pärimisseadusest endast, kuid kõik viis põhimõtet pole eelmainitud õigusaktidest tuletatavad.

Esimene järgimist vajav tõlgendamise põhimõte on üksnes testaatori tahtest lähtumise põhimõte. Testamendil kui ühepoolisel tehingul ei ole kindlat adressaati, seetõttu puudub ka vahetu isik, kelle huve peaks kaitsma. Kuna puudub kaitsmisväärne teise isiku tahe või arusaamine tahteavalduse sisust, sätestab TsÜS § 75 lg 2 ls 1 tahtest lähtuva tõlgendamisreegli, mille kohaselt tuleb kindlale isikule suunamata tahteavaldust tõlgendada üksnes tahteavalduse tegija tegelikule tahtele vastavalt ehk pärandaja tahtele vastavalt. Inglise õiguses nimetatakse seda põhimõtet *armchair principle*. Kokkuvõtvalt on selle põhimõtte sisuks jätta kõrvale teiste pärimisasjaga seotud isikute huvid ning vajalik on, et tõlgendaja

paneks ennast testaaatori olukorda testamendi tegemise hetkel. Selle põhimõtte puhul ei ole koduste ja notariaalsete testamentide eristamine oluline.

Teine järgimist vajav põhimõte on, et testamendi tõlgendamisel tuleb lähtuda selles kasutatud sõnade üldlevinud tähendusest kui testaaator ei ole neile andnud teist tähendust. Sõna-sõnalt sätestas selle põhimõtte PärS 1996 § 27 lg 1, kuid seda põhimõtet ei sätesta PärS 2008 ega tsiviilseadustiku üldosa. Kuigi hetkel kehtiv Eesti õigus ei sätesta põhimõtet, mille kohaselt tuleb testamendi tõlgendamisel lähtuda sõnade tavapärasest tähendusest, on selle tõlgendamispõhimõtte järgimine äärmiselt oluline ja eriti koduste testamentide puhul, sest üldjuhul pole tavainimene kursis sellega, mis tegelikult mingi pärimisõigusliku termini taga seisab. Sõna tavapärase tähenduse all tuleb mõista sõna tähendust argikeeles.

Kolmandaks tuleb eksliku või ebaselge sõnastuse korral lähtuda testaaatori tegelikust tahtest kui see on võimalik kindlaks teha. H. Brox nimetab sellist eksimust avaldamiseksimuseks. Testamendi (eelkõige koduse testamendi) ekslik sõnastus või puudujäägid tahte sõnastamisel ei ole määrava tähtsusega ka Eesti pärimisõiguses, sest PärS 2008 § 28 kohaselt tuleb tõlgendamisel lähuda testaaatori tegelikust tahtest. Käesoleva töö autori arvates on avaldamiseksimuse puhul tegu ainukese testamendi tõlgendamise põhimõttega, mis on tuletatav PärS 2008 § 28-st. Testaaatori tegelikust tahtest lähtumine testamendi eksliku sõnastuse korral on põhimõte, mida järgitakse ka teistes võrreldavates õiguskordades. Seda põhimõtet peab hoolikamalt järgima koduste testamentide puhul, kuna eksliku ja ebaselge sõnastuse esinemine on neis sagedam. Samas peaks professionaalse abiga koostatud testamendi puhul avaldamiseksimus olema ebatõenäoline, kuna notari kohustuseks on testaaatori tahe ilma eksimusteta kirja panna.

Neljandaks tuleb lähtuda pärandaja hüpoteetilisest tahtest kui on tekkinud viga tahte kujundamisel (täiendav tõlgendamine). Täiendava tõlgendamise vajadus võib tekkida situatsioonides, kus testamendi tegemise ja avanemise vahele jääb pikk ajavahemik, mille jooksul on tekkinud muudatused testaaatori varalises seisundis. Eestis ei tohiks koduste testamentide puhul täiendava tõlgendamise vajadust tekkida, kuna koduste testamentide kehtivusaeg on kõigest 6 kuud ning üldiselt selle aja jooksul mingeid revolutsioonilisi muutusi ei toimu. Seevastu notariaalsete testamentide ja Inglise testamentide puhul kehtivuse piirangud puuduvad ning täiendava tõlgendamise vajadus kerkib tihedamini esile. Kehtiv pärimisseadus ja tsiviilseadustiku üldosa seadus ei sisalda konkreetset sätet tehingu täiendavaks tõlgendamiseks. TsÜS § 75 lg 1 ütleb vaid, et tehingut tuleb tõlgendada tahteavalduse tegija tahtele, kuid põhimõtteliselt peaks see enda alla hõlmama ka hüpoteetilise tahte.

Viimaseks tuleb erinevate testamendi tõlgendamistulemuste korral valida see, mille puhul saab saabuda korralduse tagajärg (heatahtlik tõlgendamine). Heatahtliku tõlgendamise põhimõtet kehtiv pärimisseadus ei sisalda, kuid see põhimõte on leitav võlaõigusseadusest. Võlaõigusseaduse kohaselt eelistatakse tõlgendust, mille kohaselt lepingutingimus on seaduslik või kehtiv, kui seadusest ei tulene teisiti. Kuigi testament ei ole leping, tuleb testamendi tõlgendamisel lähtuda samast loogikast. Testamendi puhul tuleb eeldada, et see on tehtud eesmärgiga vältida seadusjärgset pärimist. Juhul kui testamendis väljendatu on mitmeti tõlgendatav, tuleb lähtuda tõlgendusest, mille kohaselt saabuks korralduse tagajärg ning seadusjärgne pärimine jääks tahaplaanile.

Tõlgendamise vahendeid käsitavas osas jõudis autor järeldusele, et Eesti pärimisõiguses puudub alusnorm, mis lubaks notaril testamendi tõlgendamise eesmärgil tõendeid koguda. TõS § 37 sätestab notari võimaluse tunnistajate vannutamiseks, kuid tegemist pole pärimismenetluses kohaldatava normiga. Juhul kui notarile esitatakse puudustega kodune testament, mille tõlgendamiseks oleks vaja koguda ja kasutada tõendeid, on notari võimaluseks anda välja pärimismenetluse kavand, mis põhineb notari siseveendumusel ning sisaldab esialgset ametlikku tõlgendust testamendile. Juhul kui keegi pärijatest kavandiga rahul pole, on võimalik pöörduda kohtu poole ning tõendada teistsugune tõlgendamistulemus kohtumenetluses. Selline olukord on Eestis kujunenud seetõttu, et pärimisõigus kui materiaalsoigus on üle võetud suures osas Saksa õigusest. Samas ei ole pärimismenetlust reguleerivate normide väljatöötamisel Saksa õigust eeskujuks võetud. Põhjuseks on ilmselt see, et Saksa õiguse kohaselt lahendavad pärimisasju kohtud, kuid notaritele on menetlusnormid täpselt sama olulised kui kohtutele.

Kõikides võrreldavates õiguskordades on kohtumenetluses olemas vahendid, mis on vajalikud testamendi tõlgendamiseks. Inglise õiguses võib kohus tõlgendamisel tõendeid kasutada väga piiratud juhtudel. Näiteks siis, kui tegu on ebaselge tahtväljendusega. Juhul kui tegemist on aga selge testamendiga, siis pelgalt poolte soovi tõttu ei tohiks täiendavaid tõendeid arvestada. Eesti õiguse kohaselt võtab kohus vastu ja korraldab ainult selliste tõendite kogumise ning arvestab asja lahendamisel ainult sellist tõendit, millel on asjas tähtsust (TsMS § 238 lg 1). TsMS § 238 lg 2 p 4 kohaselt ei oma tõend tähtsust kui tõendi esitamise ja kogumise vajadust pole põhjendatud. Seega peab menetlusosaline põhejendama, kuidas mingi tõend väljendab testaatori tegelikku tahet ja seeläbi aitab kaasa õige tõlgendamistulemuse jõudmiseni.

Eesti õiguses puudub nii pärimisõiguses kui ka tsiviilkohtumenetluses tõendite jagamine otsesteks ja kaudseteks. Seevastu Inglise õiguses eristatakse otseseid ja kaudseid testamendiväliseid tõendeid. Otsesteks tõenditeks loetakse testaatori poolt antud selgitusi ja

tehtud kirjutisi ning kaudseteks tõenditeks asjaolusid, mis ümbritsesid testaatorit testamendi tegemise ajal. Tänapäeval ei loeta Inglise pärimisõiguses ühte tõendiliiki tesisest tugevamaks ja seetõttu puudub sellisel eristamisel praktiline tähendus. Tuginedes eelnevale puudub ka Eesti pärimismenetluses vajadus tõendite liigitamiseks.

Teises peatükis käsitles autor pärimisseaduses sisalduvate tõlgendusreeglite rakendamisel tekkivaid probleeme ning võrdles neid Inglise ja Saksa õiguses tekkivate tõlgendusprobleemidega.

Esiteks analüüsis autor soodustatud isikutega seonduvaid tõlgendusreegleid (isikute grupp, alanejad sugulased ja abikaasa). Autor jõudis järeldusele, et erireegli puhul, mille kohaselt tuleb gruppi kuuluvateks isikuteks lugeda kõik pärandaja surma hetkel gruppi kuuluvad isikud, võib esineda kahte liiki tõlgendusprobleeme.

Esiteks võivad erireegli rakendamisel tekkida probleemid siis kui isikute grupp pole piisavalt määratletud. Näiteks korraldus: „Pärand kõigile vaestele sõpradele“. Selline korraldus on liialt umbmäärane ning gruppi kuuluvate isikute tuvastamine keeruline. Nimetatud korralduse tämist tuleks pigem vältida. Notariaalse testamendi puhul ei tohiks selliseid korraldusi esineda, kuna notar peab testaatorile selgitama, miks on vajalik „vaesed sõbrad“ nimeliselt kirja panna. Koduste testamentide puhul on sellise korralduse esinemine tõenäolisem. Juhul kui testaatori „vaeseid sõpru“ pole võimalik tuvastada, peaks tehtud korralduse jätma tähelepanuta või esitama veenvaid tõendeid pärimisõiguse tuvastamiseks.

Tõlgendusprobleem eelmainitud erireegli puhul võib esineda ka siis kui isikute grupp oleks just kui piisavalt täpselt määratletud. Näiteks teeb testaator korralduse: „pärand X lastele, keda on 10“. X- 1 oli testamendi avanemise hetkel 12 last, kuid vaatamata sellele, et testamendis oli avaldatud number 10, jõuti tõlgendamise käigus tulemusele, et gruppi kuulusid siiski kõik lapsed. Number 10 oli vaid klassi täpsustav väljend, kuid oluline on hinnata igat konkreetset juhtumit eraldi.

Kõigis võrreldavates õiguskordades kehtivad sarnased erireeglid alanejate sugulaste pärimisõiguse kohta. Kõigis süsteemides astuvad pärija asemele alanejad sugulased juhul kui testamendis nimetatud pärijatele pole pärandatud ühist osa pärandaja varast, seejuures iga pärija osa määramata. Juurdekasvuõigus tekib kõigis võrreldavates õiguskordades kui pärandaja on määranud pärijatele ühise osa oma varast, seejuures pärandiosasid kindlaks määramata.

PärS § 32 lg 1 sätestab erireegli, mille kohaselt abikaasa kasuks tehtud tetsament on tühine kui abielu on lahutatud. Juhul kui tõlgendamise tulemusena saab jõuda vastupidisele tulemusele, siis eelmainitud reegel ei kehti (PärS § 32 lg 2). See erireegel kehtib nii Saksa, Eesti kui Inglise pärimisõiguses. Saksa ja Inglise pärimisõiguses on ette nähtud regulatsioon ka olukorraks, kus testator abiellub peale testamendi tegemist. Inglise pärimisõiguses on tagajärjed eriti ranged ning testament, mis on tehtud peale abielu, loetakse tühiseks. Saksa õiguses testamenti tühiseks ei loeta, kuid seadus annab abikaasale võimaluse testamendi vaidlustamiseks.

Eesti pärimisõiguses üleelanud abikaasa kaitset puudutav regulatsioon puudub. Samas eksisteerib abikaasade vahel vastastikune ülalpidamiskohustus. Abikaasad on vastastikku kohustatud oma töö ja varaga perekonda ülalpidama (PKS § 16 lg 1). Sellest tulenevalt võiks ka Eesti pärimisõiguses sisalduda säte, mis pakuks abikaasale kaitset ja seda ka seetõttu, et surma puhul pole tegemist vabatahtliku abielu lõpetamisega.

Teise peatüki teises osas käsitles autor tingimuslike korralduste tõlgendamise erireegleid. Pärimisseadus lubab teha testamendis tingimusega korraldusi. Edasilükkava tingimuse puhul kehtib erireegel, mille kohaselt edasilükkava tingimusega korraldus kehtib ainult siis, kui isik, kelle kasuks korraldus on tehtud, on tingimuse saabumisel elus kui testamendist ei tulene teisiti (PärS § 37). See erireegel kehtib kõigis võrreldavates õiguskordades ja testamendi tõlgendamine annab vastuse, kas pärija surma korral läheb pärand algse pärija seadusjärgsetele pärijatele või pärib keegi kolmas.

Edasilükkava tingimusega korraldused võivad osutada tühiseks heade kommete vastasuse tõttu, kuna testamendi sisu osas puuduvad piirangud. Näiteks võib testator seada pärandi saamise sõltuvusse tingimusest, mis tagab pärandi juhul kui pärija abielu lahutab. Tegemist on ebaetilise tingimusliku korraldusega ning see tuleb lugeda tühiseks. Selliseid korraldusi võib sagedamini esineda koduste testamentide puhul, kuna tavaliselt on need tehtud ilma professionaalse abita. Notariaalsete testamentide puhul peaks notar testatorile tingimuse vastuolu heade kommetega selgitama.

Äramuutva tingimusega korraldused on lubatud nii Saksa, Eesti kui Anglo-Ameerika pärimisõiguses. Eesti õiguse kohaselt ei saa pärijat ega annakusaajat määrata äramuutva tingimusega, kuid Saksa ja Inglise pärimisõiguses saab kõiki surma puhuks tehtavaid korraldusi teha äramuutva tingimusega. Kõigis võrreldavates õiguskordades ei ole kehtivad sellised äramuutva tingimusega korraldused, mis sarnaselt edasilükkava tingimusega on vastuolus heade kommete või avaliku korraga. Tõlgendamine annab vastuse, kas äramuutva

tingimusega korraldus on heade kommetega vastuolus või mitte. Näiteks võib olemuselt abielukeeldu sisaldav korraldus olla siiski kehtiv, kui eesmärgiks on pärijat kuni abiellumiseni toetada. Kõige problemaatilisem on heade kommete vastasust hinnata korralduste puhul, mis puudutavad pere-ja eraelu.

Kolmandas peatükis käsitles autor üksikute surma puhuks tehtavate korralduste problemaatikat.

Esiteks analüüsis autor pärija nimetamise korraldust ning korraldusega seonduvaid tõlgendusprobleeme. Kõige olulisem tõlgendusprobleem pärija nimetamise juures on see, kas testaator on korraldusega määranud pärija või hoopis annakusaaja. Pärija ja annakusaaja nimetamisega seotud tõlgendamisprobleemid esinevad lisaks Eestile ka Saksa pärimisõiguses, kuid mitte Anglo-Ameerika õigussüsteemis, sest sealses süsteemis pole oluline teha vahet üld- ja eriõigusjärglasel, kuna pärandaja võlad tasutakse enne pärandi jaotamist ja pärijatele läheb üle vaid vara aktiva pool. Eesti ja Saksamaa puhul tekivad probleemid pärija ja annakusaaja eristamisel, kuna pärandajad ei tee vahet mõistete „pärand“ ja „annak“ vahel. Probleemaatilisem on olukord koduste testamentide puhul, kuna üldjuhul on need koostatud ilma professionaalse abita ning pärandaja tahte väljaselgitamine on seetõttu keerulisem. Isiku pärijaks nimetamise ja annakusaajaks määramise vahetegemine on Eestis ja Saksamaal oluline seetõttu, et ainult pärija kui pärandaja üldõigusjärglane peab vastutama pärandaja võlgade eest, kuid testamendis isiku nimetamine annakusaajaks, kui sisuliselt on tegu pärija staatuses oleva isikuga, ei ole samuti õigustatud. Eesti kohtupraktika toetab seisukohta, mille kohaselt annakutena kogu pärandaja vara üleminek annakusaajatele ei saa olla viisiks, kuidas pärandaja vara saajad vabanevad kohustusest tasuda pärandaja võlad.

Asepärija kohta sätestab pärimisseadus erireegli, mille kohaselt loetakse asepärija määratuks kõikideks seaduses nimetatud juhtudeks kui testamendiga ei soovita teisiti, seejuures ei tehta vahet, millist tüüpi varaga on tegu. Inglise õiguses seevastu eristatakse kahte asepärija liiki (asepärija ja asejärelpärija). Asepärija on isik, kes pärib esialgse pärija asemel kui esialgne pärija sureb enne testamendi avanemist. Asejärelpärijal säilib õigus pärida vara ka siis kui esialgne pärija on selle vastu võtnud ning pole vara oma eluajal võõrandanud või kellelegi teisele pärandanud. Inglise õiguses kehtib erireegel, mille kohaselt vallasvara puhul on määratud vaid asepärija ja kinnisvara puhul on tegemist asejärelpärijaga kui testamendis ei ole väljendatud vastupidist.

Saksa ja Eesti õiguses seonduvad annaku tõlgendamise probleemid peamiselt sellega, kas pärandaja on teinud annaku määramise korralduse või määranud vara pärandiosadena. Kui

tegemist on pärandiosadega järgneb üldõigusjärglus ja kaasneb vastutus pärandaja võlgade eest. Kui tegemist on annakuga järgneb vastutus võlgade eest ainult siis, kui annakuga käib kaasas mingi kohustus ja testamendi tõlgendamine ei vii vastupidisele järeldusele.

Anglo-Ameerika süsteemis seda probleemi ei teki, sest seal ei lasu pärandi või annaku saaval isikul kohustust vastutada pärandaja võlgade eest peale pärandi vastuvõttu. Anglo-Ameerika õigussüsteemis toimub enne pärandi üleandmist pärandvara administreerimine, mille käigus pärandaja võlad tema alles jäänud varast tasutakse, pärandajal on võimalus testamendiga määrata, milline on annakute vähendamise järjekord. Pärandi- või annakusaajat mõjutab administreerimine ainult siis kui pärandajal puudub muu vara, et tasuda kõik võlad. Inglise õiguses tekivad annakuna määratud hüve tõlgendamisel pigem probleemid sellega, mis liiki annaku pärandaja on määranud, kas üldise, demonstratiivse või spetsiifilise, sest pärandaja võlgade rahuldamisel asuvad spetsiifilised annkud viimasel kohal ehk nende arvelt rahuldatakse nõuded vaid juhul kui ülejäänud pärandvara arvelt seda teha ei saa. Eesti õiguses, ei tehta vahet spetsiifilisel ja üldisel annakul ja selleks puudub ka praktiline vajadus.

Eestis ja Saksamaal on sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamine problemaatiline, kuna sihtkäsundi täitmise saab kohustuseks panna ainult pärijale või annakusaajale. Seetõttu on tihti keeruline välja selgitada, kas määratud on sihtkäsund või nt tingimusega annak. Üksnes testamendi tõlgendamine annab vastuse, kumma korraldusega on tegu. Juhul kui ka tõlgendamine ei anna vastust, tuleb lähtuda PärS § 73 lg-s 2 sätestatud erireeglist, mille kohaselt loetakse tehtud korraldus sihtkäsundiks kui testamendist ei selgu, kas on tehtud tingimuslik korraldus või sihtkäsund. Sihtkäsundi ja tingimusliku korralduse eristamise probleemid kerkivad sagedamini esile koduste testamentide puhul, sest notariaalsete testamentide puhul peaks notar oskama tõlgendusprobleemi tekkimist ennetada. Testamendi koostamisel on notariil võimalus välja selgitada, kas testaator soovib pärandi või annaku saamise seada mingist tegevusest/tingimusest sõltuvusse või mitte.

Resümee

Abstract

In the Republic of Estonia the implementation of the procedure of succession, including the interpretation of the will, is obligated to notary. Notary public, as an impartial and independent official, as a legal ombudsman and the guarantor of legal certainty, must perform everything feasible in case of testamentary succession in order to execute the last will of the deceased. The interpretation is not an action exclusively ground on the conscience of the notary. It is essential to apply appointed principles, means, and specified regulations.

The current law of succession solely includes one general regulation whereby the interpretation of the will is emanated from the actual intention of the bequeather (PärS 2008 § 28), hereby the author considers it essential to investigate the inclusion of sufficient regulations for interpreting domestic wills in the Estonian law of succession. The aim of the current research is to analyse and ascertain the principles, means, and regulations implemented or ought to be implemented by notaries for interpreting domestic wills. In addition, the author aims to ascertain the efficacy of the principles, means, and regulations in determining the actual testamentary intention of the bequeather.

In the research the author concludes the significance of five essential principles for the interpretation of domestic wills. The principles are included in the general part of the civil code act, in the current and in the previous law of succession.

The first principle is to exclusively follow the intention of the testator. In the event of the will it is a unilateral declaration of will without the direction to a particular individual. The declaration of will does not hold a distinct addressee, therefore it is not required to protect the interests of an immediate individual. Due to the absence of the interests of another individual or comprehension of the content of the will TsÜS § 75 lg 2 ls 1 provides the regulation for interpretation emanating from the will, whereby the declaration of will without a distinct addressee must solely be interpreted accordingly to the actual intention of the bequeather. In addition to Estonia, the stated principle is acknowledged in English and German law of succession.

The second principle is to emanate from the general meaning of the words. If the bequeather has not provided a different meaning to the words used in the will, the words must be interpreted emanating from their general meaning. The previous Law of Succession provided the principle precisely (PärS 1996 § 27 lg 1), however the principle is not provided in the

current law of succession in force nor in the general part of the civil code. The principle is followed in the English and German law of succession as well.

The colloquial meaning of the words must be regarded as the general meaning of the words in colloquial language. In the interpretation of domestic wills the aforementioned principle is particularly crucial, due to the general deficiency in cognizing the definition of the terms in judicial succession by the ordinary individuals. The term 'issue' has caused difficulties in the event of domestic wills in England due to the definition of the term. The bequeathers do not frequently know the correct definition of the term. The term includes all the direct descendants, not solely the children of the testator. Thus, the colloquial definition of the word ought to be emanated whereby the term refers to the children of the testator.

The third principle is the emanation from the actual intention of the testator in the event of fault in declaration. Fault in declaration indicates a circumstance in which people or objects are referred to with incorrect names, thus interpreting by the grammar rules would leave the last will of the testator unimplemented. The inaccurate wording of the will or deficiencies in verbalizing the intention (particularly in domestic wills) is not significant in the law of succession in Estonia, as PärS 2008 § 28 states the actual intention of the testator as the source of the interpretation. The author of the current thesis regards fault in declaration to be the sole principle derivable from PärS § 28. Present principle is applied in the two legal orders in comparison as well. In the event of domestic wills the principle must be attended strictly due to more frequent occurrence of incorrect and indistinct wording. However, the possibility of fault in declaration should be eliminated in the event of a will written with professional assistance due to the obligation of the notary to write the intention of the bequeather without inaccuracies.

The fourth principle is to emanate from the hypothetical intention of the bequeather. Hypothetical intention is a situation in which the will and the declaration of the will coincide, however the evaluation of some details is inaccurate. H. Brox states the requirement of supplementary interpretation in case of hypothetical intention. In the legal system of Estonia the principle of hypothetical intention must be emanated from, albeit the presumption of supplementary interpretation is the challenging of the will. In case of the occurrence of inaccuracies the bequeather can annul the will (PärS § 28). Will comes into force at the moment of death, thus the testator cannot challenge the will. In case the bequeather did not detect the fault during lifetime or was not able to alter the will due to late discovery, the

entitlement to challenge the will is passed to successor, legatee and other individuals involved during the period enacted for reciprocity.

PärS 2008 and TsÜS do not provide regulations for the supplementary interpretation of a transaction. TsÜS § 71 lg 1 only states the interpretation of the will to be according to the intention of the declaration of the will.

The principle whereby the hypothetical intention of the testator must be emanated from is applied in every legal order in comparison. Appealing to present principle is essential for situations where the period between the writing of the will and the opening of the will is long, for the alterations in the pecuniary status of the testator are highly feasible. Alterations may occur in legal procedures as well. Amendments of material or procedural law can alter the result of the interpretation.

The last significant principle of interpretation is the emanation from interpretation which enables to attain the outcome of the disposition in case of different results in the interpretation of the will. H. Brox refers to the interpretation as benevolent interpretation. According to H. Brox's explanation the benevolent interpretation (as well as the previous interpretations) presumes a will in force and deficiencies in undubious intelligibility. General part of civil code nor the current law of succession do not provide the principle of benevolent interpretation, however the law of obligations stipulates the benevolent interpretation. Albeit a will is not a contract the same logic must be emanated from for interpreting a will. In case of a will it must be presumed that it is written in order to avoid legitimate succession. If the will is ambivalent, the interpretation, in which the result of the disposition will occur and legitimate succession would be disregarded, must be the source of emanation. The current principle is in force in every legal order in comparison.

The means of the interpretation are essential for interpreting a will. The means for notary procedures and judicial procedures are dissimilar. In the procedure of succession in Estonia the legal regulation permitting the notaries to collect evidence in order to interpret the content of the will is absent. In addition to a basic regulation, a rule regulating the order of collecting the evidence for a procedure of succession is requisite as well. Estonian standards of the law of succession have been acquired from German law of succession. In German law of succession the court conducts the procedure of succession in place of notary public, thus the deficiencies have been emerged due to dissimilarity of systems. In order to eliminate the problems it is necessary to establish a legal regulation.

However, notary public holds a mean unavailable to court. Notary public is entitled to issue preliminary versions of succession certificates. Thus, the notary can provide the initial interpretation of the will. In case the successors are not assent with the interpretation, they can file a claim and prove the opposite result.

The code of civil procedure entitles the court to employ written and verbal evidence for interpreting wills. Means essential for interpreting bequethals are existent in every legal order in comparison. In English justice the court may employ evidence only for limited situations, if the declaration of intention is incomprehensible, whereas in case of intelligible will the evidence is not taken into consideration.

Differentiation of evidence as direct and indirect is absent in Estonian law of succession as well as in civil court procedures. However, direct and indirect evidence external to the will are differentiated in English law. Explanations and writings by the testator are deemed as direct evidence and the circumstances surrounding the testator during the writing of the will are deemed as indirect evidence. At present, direct evidence is not regarded more compelling than indirect evidence in English law of succession due to impracticality, thus it is not necessary to differentiate evidence in Estonian law of succession as well.

The second chapter of the Master's thesis investigates defined regulations regarding every disposition in the will. The regulations can be divided in two: 1) interpretation rules related with favoured individuals and 2) interpretation rules related with conditional dispositions.

In Estonian, German, and English law of succession the interpretation rules for estate bequeathed for group of individuals do not vary. The examples of English and German law can be applied to Estonian law of succession and the features of every succession case must be regarded. In Estonian law of succession the occurrence of 'I leave all my assets for friends' is not excluded. The notary must explain the need to name the friends individually to the testator, thus in case of notarial will these dispositions should not appear. In case of domestic wills the current disposition is more probable. If the testator's 'friends' are unidentifiable the disposition should be neglected or plausible evidence must be presented in order to be ascertained.

Similar defined regulations apply for descendant relatives in Estonian, German and English law of succession. In every stated system the descendant relatives proceed as legatees if the legatees named in the will have not been bequeathed a joint share from the assets of the testator thereat without deeming the share of each legatee. Right of accretion arises in every

legal order in comparison if the testator has bequeathed a joint share of the assets of the testator thereat without naming the shares.

Thus, statutory succession can be concluded to be implemented in Estonian and German law and accretion should not occur, if the testator has not excluded statutory succession and has bequeathed predetermined shares instead of a joint share of the assets.

In German, English and Estonian law of succession a specific regulation applies to separation. The regulation presumes the will of the testator to be the disinheritance of the spouse in case of divorce. However, if the interpretation of the will reaches contrary conclusion, the will must be the source for emanation. In German and English law of succession a regulation is defined for a marriage of the testator after the compilation of the will. The consequences are strict in English law of succession and the will must be counted as nugatory. In German law the will is not counted as nugatory, it may be challenged. However, in Estonian law a regulation for protection of the surviving spouse of the beaueather does not exist. This regulation ought to be in Estonian law due to the stipulation of reciprocal obligations in Family Law Act.

Specific regulation applies to Estonian, German and English law of succession in which disposition with suspensory clause applies exclusively when the individual in whose favour the disposition has been made is alive at the time of the arrival of the clause, if not derived differentially from the will. Suspensory clauses with unethical content and the acceptance of the clauses is an issue for English court.

In Estonian law the transaction counter to good customs or law and order is nugatory (TsÜS § 86 lg 1). In the settlement of 21 November 2008 the Supreme Court of Estonia has stated a position for initiating adjudgments for the compliance of good customs in the transactions.

Dispositions with resolute condition are permitted in German, Estonian, and Anglo-American law. According to Estonian law the legatee cannot be determined with resolute conditions. However, in English and German law of succession every disposition for death can be implemented with resolute conditions. It is not permitted to make dispositions with resolute condition counter to good custom or law and order in every legal order in comparison. The greatest complication is to assess the conformity of good customs in dispositions regarding family and personal life. The interpretation of the will provides answer whether the disposition of family and personal life is counter to good customs.

Dispositions counter to good customs chiefly occur regarding domestic wills. In case of notarial wills the notary must explain to the testator the conformity of good customs and the avoidance of implementing the disposition subsequent to the opening of the will.

Interpretation issues regarding the naming of the successor and the legatee arise in Estonian and German law, whereas not in Anglo-American legal system. In Anglo-American system the debts of the testator will be settled before the distribution of the inheritance, thus it is not required to differentiate general succession and succession with exclusive right. For Estonia and Germany issues arise in differentiating the successor and the legatee. The bequeathers do not distinguish the terms 'succession' and 'legacy'. In case of domestic wills the situation is more problematical due to the lack of professional consulting, thus, the interpretation is more complex. The transition of the whole property as legacies cannot be the method to absolve the recipients of the property from the debts of the bequeather.

In English, German and Estonian law of succession it is possible to appoint alternative successor. Specific regulation, in force in Estonian and German law of succession, accounts alternative successor to be appointed in every case named in the law, if the testator does not request otherwise, whereat the type of the property is undetermined. In English law, on the contrary, two types of alternative successors are differentiated and specific regulation designates the conditional successor as the successor of personal estate and alternative successor as the successor of real estate, if the will does not state otherwise.

The English law of succession does not hold a regulation for the subsequent successor as it is held in Estonian and German law of succession. The designation of substitute subsequent successor is feasible as considered earlier in the research (p 3.1.1). Substitute subsequent successor obtains the claim for the legacy exclusively if the initial successor has not alienated the property or bequeathed the property to any other person.

In German and Estonian law the issues with interpreting the legacy chiefly relate to the determination of the property as legacy or as the share of the estate by the bequeather. In Anglo-American legal system the legatee is not obligated to pay the debts of the testator, thus the present issue does not emerge. In Anglo-American legal system the debts of the bequeather will be compensated from the remaining assets during the administration of the inheritance prior to the remission of the inheritance. The administration affects the legatees or successors if the estate of the bequeather is excessively small to compensate the debts entirely (the appointed legacy may decrease). In English law problems with legacies arise with the type of the legacy: general, demonstrative or specific, and in situations in which the object

appointed in the will is not existent in the inheritable estate. The differentiation of general and specific legacy does not exist in Estonian law. The term 'specific legacy' in English legacy corresponds to Estonian term of 'legacy' (specified object from the inheritance). The term 'general legacy' in English law corresponds to a share of the estate or an unspecified object (1,000 dollars).

In case of testamentary obligation the favoured individual does not obtain the right to claim implementation of the testamentary obligation, thus the differentiation of testamentary obligation and conditional disposition is essential in Estonia and Germany. In case of conditional disposition the right to claim implementation is entitled when the condition has been implemented. In Anglo-American system the executors or specified funds implement the will of the testator and distribute the assets. Executors or specified funds are appointed and testamentary obligations are implemented by the fund or executor.

A testamentary direction is a disposition by a testator whereby the designated purpose is obliged to the estate or legacy or names the person. The chief differentiation of testamentary obligation and testamentary direction is the designated purpose of testamentary disposition. The designated purpose may occur regarding to testamentary obligations, however, the designated purpose is particularly emphasized in testamentary direction. The institute of testamentary direction is absent in German and English law, however, it is practicable to execute dispositions resembling testamentary direction.

Kasutatud kirjandus

1. Ademption and the testator's intent. Harvard Law review. February 1, 1961, lk 741.
Arvutivõrgus:
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=5ef796ab-498e-45e3-a28a-cc1ae7035249%40sessionmgr4004&hid=4206> (17.04.2015).
2. Bonner, M. J. Wills: Admissibility of extrinsic evidence in the absence of ambiguity. Marquette Law Review. Winter 1961-1962, Vol 45, Issue 3. Arvutivõrgus:
<http://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2803&context=mulr> (23.04.2015).
3. Borkowski, A. Textbook on Succession. London: Blackstone Press Ltd, 1997.
4. Brox, H. Pärimisõigus. 19. Ümbertõetatud trükk. Tallinn: Juura, 2003.
5. Brown, G., Myers, S. Administration of wills, trusts and estates. Gengage Learning, 2012. Arvutivõrgus:
https://books.google.ee/books?id=eaoKAAAQBAJ&pg=PA161&lpg=PA161&dq=what+is+demonstrative+legacy+examples&source=bl&ots=nC67ELYn3S&sig=gy2bPDJSZZ4oIn0J1hQFNjn_DEA&hl=en&sa=X&ei=3_c4VcqKE-OBywPbjoCABA&ved=0CEQQ6AEwBg#v=onepage&q=what is demonstrative legacy examples&f=false (24.04.2015).
6. Burrows, A. English Private Law. Oxford University Press, 2013.
7. Creid, K. G., Dewall, M. J., Zimmermann, R. Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary formalities. Oxford University Press, 2011.
8. Damane, L. Testamendi vorm Läti Vabariigi tsiviilseadustikus ja selle täiustamise perspektiivid. - Juridica, 2011, nr 3.
9. Fablo, M. The other side of the Will- Top 10 duties of an executor. Arvutivõrgus:
<https://www.legalzoom.com/articles/the-other-side-of-the-will-top-10-duties-of-an-executor> (19.04.2015).
10. Garb, L., Wood, J. International Succession. Oxford University Press, 2010.
Arvutivõrgus:
https://books.google.ee/books?id=qudO8Z0_sRgC&pg=PA42&dq=international+succession+conditional&hl=en&sa=X&ei=VoQ5VeH1IsimsAHy9IGIBg&ved=0CB4Q6AEwAA#v=onepage&q=international succession conditional&f=false (24.04.2015).
11. Haskell, P. G. Preface to wills, trusts and administration. Foundation Press, Inc. New York, 1988.
12. Kerrigan, J. Drafting for succession. London: Thomson Reuters Legal Limited, 2011.

13. King, L., Biggs, K., Gausden, P. A practioner's guide to Wills. Third edition. London: Wildy, Simmonds & Hill Publishing, 2010.
14. Liin, U. Pärimisõiguse põhimõtetest. – Juridica, 1999, nr 3.
15. Liin, U. Pärimisõigus. Tallinn: Kirjastus Ilo, 2005.
16. Liin, U., Nagel, U. Abikaasade vastastikusest testamendist. – Juridica, 2001, nr 1.
17. Liin, U. Uus pärimismenetlus – Kuidas edasi? – Juridica 2009, nr 1.
18. Macdonald, D. R. An Introduction to the Scots Law of Succession. Edinburgh: W. Green & Sons Ltd, 1990.
19. Mahhov, I. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. - Juridica, 2008, nr 7.
20. McCarhty, F. Succession Law Essentials. Dundee University Press, 2012.
21. Mennell, R. L. Wills and Trusts in a nutshell. Saint Paul, Minnesota: West Publishing Co, 1992.
22. Mikk, T. Annak pärandvarast eseme omandamise alusena. Magistritöö. Tartu 2009.
23. Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2012.
24. Rendell, C. Law of Succession. Macmillan Press Ltd. London, 1997.
25. Scalise Jr., Ronald J. Public policy and anti-social testator's. Cardozo Law Review. Mar 2011, Vol. 32 Issue 4. Arvutivõrgus:
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=d29e8960-5b55-4052-8286-00173abd355c%40sessionmgr4005&hid=4114>
(19.02.2015).
26. Sharma, A. Everything you need to know about conditional bequests. Arvutivõrgus:
<http://www.preservearticles.com/2012030224362/everything-you-need-to-know-about-conditional-bequests.html> (24.02.2015).
27. Silvet, E., Mahhov, I. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 1997.
28. Silvet, E. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. – Juridica, 1995, nr 7.
29. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
30. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.
31. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus II. Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.

Kasutatud normatiivmaterjal

32. Administration of Justice Act. Arvutivõrgus:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/53/contents> (2.05.2015).
33. Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 08.07.2014, 7.
34. Bürgerliches Gesetzbuch. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p7803 (21.04.2015).
35. Eesti NSV Tsiviilkoodeks. - RT 1964, 25, 115 ... RT I, 16.04.2014, 33.
36. Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
37. Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/famfg/_349.html (14.04.2015).
38. Perekonnaseadus. - RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 29.06.2014, 104.
39. Pärimisseadusest tulenevate notari ametotoimingute tegemise kord. – RTL 2008, 101, 1435 ... RT I, 07.02.2014, 13.
40. Pärimisseadus (jõustunud 2008.a) – RT I 2008, 7, 52 ... RT I, 29.06.2014, 10.
41. Pärimisseadus (jõustunud 1996.a) - RT I 1996, 38, 752 ... RT I 2008, 7, 52.
42. Sihtasutuste seadus. – RT I 1995, 92, 1604 ... RT I, 21.06.2014, 49.
43. Tsiviilkohtumenetluse seadustik.- RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 19.03.2015, 26.
44. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014,103.
45. Tõestamiseadus.- RT I 2001, 93, 564 ... RT I, 07, 02.2014, 13.
46. Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.04.2014, 13.

Kasutatud kohtulahendid

47. RKTko 06.10.2005, 3-2-1-87-05.
48. RKTko 08.02.2006, 3-2-1-121-05.
49. RKTko 21.11.2008, 3-2-1-111-08.
50. TlnRnKo 26.09.2006, 2-05-61.
51. TlnRnKo 30.12.2013, 2-12-10643.
52. TrtRnKo 15.05.2006, 2-05-387.
53. TMKo 7.12.2005, 2-1138-05.

Muud allikad

54. Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri (55 SE II). Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?checked=eelnoud&s=perekonnaseadus&initiatedStartDate=&initiatedEndDate=&s=perekonnaseadus&mark=&membership=Riigikogu+koosseis&leadingCommission=&responsibleMember=&activeDraftStage=&draftTypeCode=&initiator=> (27.04.2015).
55. Pärimisseaduse (2008.a) eelnõu seletuskiri (56 SE I). Arvutivõrgus:
http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.riigikogu.ee%2F%3Fop%3Demsplain%26page%3Dpub_file%26file_id%3D79898f08-a2d8-0c1c-f16e-cc36a89a1392%26&ei=gK0rVYy6IKGWygPQr4GgCw&usg=AFQjCNF5HZk4Q7rSRn301a3ClgZEAB6-2g&bvm=bv.90491159,d.bGQ (13.04. 2015).
56. Requirements of a valid will. Arvutivõrgus: <http://www.probaters.com/probate-explained/what-is-probate/requirements-of-a-valid-will/> (28.04.2015).
57. Rights of beneficiaries giving or receiving gifts in a will. Arvutivõrgus:
<https://andersonslawblog.wordpress.com/2012/03/14/rights-of-beneficiaries-giving-or-receiving-gifts-in-a-will/> (24.04.2015).
58. Scottish law commission. Report on succession. April 2009. Arvutivõrgus:
<http://www.scotlawcom.gov.uk/files/7112/7989/7451/rep215.pdf> (1.05.2015).
59. The effect of marriage and divorce on your will. Arvutivõrgus:
<http://www.netlawman.co.uk/ia/will-effect-marriage-divorce> (14.04.2015).
60. What is ademption and abatement. Arvutivõrgus:
<http://www.mayalaw.com/2014/10/02/ademption-abatement/> (18.04.2015).

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ **Kaisa Kangro** _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ **19.01.1991** _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

Koduse testamendi tõlgendamine: Põhimõtted, vahendid ja erireeglid _____

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ **Urve Liin** _____

(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **04.05.2015**